

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 5 Issue 6, Special Issue on Balkan Wars, p. 89-111, November 2013

**Türklerin ve Rusların Gözüyle 100'üncü Yılına Girerken
Karadeniz Baskını ve Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'na Girişi**
*Black Sea Raid on its 100th Anniversary and the Ottoman Entry into the World War
I through the Eyes of Turks and Russians*

Doç. Dr. Tuncay Ögün
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla
Prof. Dr. Alfina Sibgatullina
Rusya Bilimler Akademisi, Moskova

Öz: Osmanlı Devleti, Türk filosunun 29 Ekim 1914'te Karadeniz'deki Rus deniz üslerine ve limanlarına düzenlediği ani saldırı ile 1. Dünya Savaşı'na fiilen katılmıştır. Bu makalede Karadeniz basınının iç yüzü açıklandıktan sonra Türk ve Rus hükümetlerinin basın organları üzerinden yürüttükleri propaganda çalışmalarını, amaçları ve sonuçları açısından incelenerek analiz edilmiştir. Ancak olaya Rus donanmasının neden olduğunu öne sürerek basın organları vasıtasıyla yoğun bir propaganda çalışması başlatmıştır. Rus hükümeti ise Osmanlı donanmasının, saldırıyı Alman hükümetinin güdümü altında gerçekleştirdiğini iddia ederek yönetimi altındaki Türk ve Müslüman topluluklarının Osmanlı Devleti'ne sempati duymalarını engellemeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Baskını, Osmanlı Devleti, Rusya, Birinci Dünya Savaşı

Abstract: The Ottoman raid on the Russian Black Sea naval bases and ports on October 29, 1914 brought the Ottoman Empire into World War I. This article examines Turkish and Russian government propaganda. Unwilling to accept the responsibility for the attack, the Ottoman government launched a massive propaganda campaign through the press claiming that the incident was caused by the Russian navy. In its counter propaganda in order to prevent the rise of a pro-Ottoman opinion among the Russian-ruled Turkish and Muslim communities, the Russian government stated that the Ottoman attack had been carried out under the guidance of the German government.

Keywords: Black Sea Raid, Ottoman Empire, Russia, World War I

Giriş

1. Dünya Savaşı, özellikle Rusya ve Türkiye açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Çarlık Rusya'sı ile Osmanlı İmparatorluğu, karşı saflarda yer almalarına rağmen, bu savaşın sonunda ömürlerini tamamlayarak tarihe mal olmuşlardır. İki devleti bir arada yok olmaya götüren süreç ise Türk filosunun 29 Ekim 1914 tarihinde Karadeniz'deki Rus deniz üslerine ve limanlarına saldırmasıyla başlamıştır. Tarihsel önemine binaen bu hadise şimdiye kadar çok sayıda esere konu olmuş, farklı açılardan ele alınıp incelenmiştir. Bu çalışmada ise Türk ve Rus basını temelinde ele alınıp, olayın her iki ülkenin kamuoyuna hangi gerekçelerle, ne şekilde yansıtıldığı incelenmiştir.

Karadeniz baskını, 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ile Türkiye arasında imzalanan gizli ittifak anlaşmasının bir sonucu olarak meydana gelmişti. Savaşı'nın yaklaştığı günlerde devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak düşüncesiyle bir ittifak sistemi içerisinde yer almak isteyen İttihat ve Terakki hükümeti, İngiltere, Fransa ve Rusya nezdindeki girişimlerine olumlu cevap alamayınca Almanya ile ittifak etmek durumunda kalmıştı¹. Enver Paşa ve Talat Paşa ile Halil (Menteşe) Bey'in bilgisi dâhilinde diğer kabine üyelerinden gizli olarak² Sadrazam Sait Halim Paşa ile Almanya Büyükelçisi Wangenheim arasında imzalanan bu anlaşmanın 2. maddesi, Almanya'nın Rusya'ya karşı savaşa girmesi halinde Türkiye'nin de savaşa girmesini gerektiriyordu³. Anlaşma imzalandığında Almanya, Rusya ile zaten savaşa girmiş olduğundan atılan imza, Türk yönetiminin de savaşa girmeyi kabul ettiği anlamına geliyordu. Bu yüzden derhal seferberlik ilân edilip savaş hazırlıklarına başlamış, hazırlıklar tamamlanıncaya kadar zaman kazanmak için de silahlı tarafsızlık bildiriminde bulunulmuştu.

Türkiye'nin bir an önce savaşa girmesini isteyen Almanlar ise *Amiral Souchon* komutasında Akdeniz'de bulunan Goeben ve Breslau adlı iki savaş gemilerini, Karadeniz'de Rus filosuna üstünlük sağlayarak Türkiye'yi savaşa girmeye razı etmek için Çanakkale Boğazı'na gönderdiler. Gemiler, Enver Paşa'nın 4 Ağustos 1914 tarihli emri üzerine 10 Ağustos 1914'te Çanakkale Boğazı'ndan içeri alındılar⁴. Ancak Türk yönetimi, bu gemilerin satın alınarak Yavuz (Goeben) ve Midilli (Breslau) adıyla Türk donanmasına katıldıklarını açıklayıp⁵ Türkiye'yi savaşa sokmak için yapılan bu hamleyi güçlük de olsa savuşturmayı başardı. Kolay pes etmek niyetinde olmayan Almanlar, bu defa da Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı sıfatlarını taşıyan dönemin kudretli ismi Enver Paşa ile irtibat kurarak Karadeniz'deki üstünlüğü ele geçirmiş olan Yavuz ile Midilli'ye⁶ Rus donanmasına saldırması için izin vermesini istemeye başladılar. Fakat Enver Paşa'dan da Türkiye'nin savaş

¹ Osmanlı Devleti'nin ittifak arayışları hakkında bkz. Sait Halim Paşa, "Türkiye'nin Harb-i Umumi'ye İştirakindeki Sebepler", *Sebilü'r-Reşad*, XX/507 (29 Haziran 1338/29 Haziran 1922), 149-154; "Hâlâ Mesuliyet Meselesi", *Tanin*, 10 Kânunusani 1330 (23 Ocak 1915); Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt: II-Kısım IV, Ankara 1991, 504-558; Mehmet Okur, "Osmanlı Devleti'nin Almanya ile İttifakını ve Birinci Dünya Savaşına Girişini Gerektiren Sebepler", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:16 (Ağustos,2010), 89-106.

² Talat Paşa, *Hatıralarım ve Müdafaa*, Haz.: Atatürk'ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu, İstanbul 2006, 32.

³ Anlaşmanın Türkçe metni için bkz. Bayur, age, Cilt: II-Kısım IV, 642-643. Almanca orijinali için bkz. Veli Yılmaz, *1'inci Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, İstanbul 1993, 248-249.

⁴ Mustafa Balcıoğlu, "Birinci Dünya Savaşına Girişimizle ilgili Tartışmalar ve Yeni Belgeler", *Tarih ve Toplum*, XIX/114 (Haziran 1993), 21.

⁵ Bkz. Esat Arslan, "Goben ve Breslau'ın Alınmasının Perde Arkası, ABD'nin Yunanistan'a Verdiği İki Savaş gemisi", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:16 (Ağustos,2010), .67-88; Yavuz Özgüldür, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi Goeben ve Breslau Olayı" *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4 (Ağustos,2004), 111-117.

⁶ Goeben ve Breslau'ın Karadeniz'de sağladığı üstünlük hakkında bkz. Vtoraya Oranjevaya Kniga: Diplomatičeskaya Perepiska Rossii, Predšestvovavşaya Voyne s Turtsiyey, Petrograd 1915, 12; İmparatorluk Döneminde Türk-Alman İlişkileri: Goltz Paşa'nın Hatıratı, Haz.: Faruk Yılmaz, Ankara 2004, 77-79. Ayrıca Goeben ve Breslau'ın teknik özellikleri için bkz. "Yeni Gemilerimiz: Yavuz Sultan Selim, Midilli", *Tanin*, 30 Temmuz 1330 (12 Ağustos 1914).

hazırlıklarını tamamlamadan harekete geçmek niyetinde olmadığı cevabını aldılar. Zira Paşa, vaktinden önce harekete geçmenin Rusya ile İngiltere'ye avantaj sağlayacağını düşünüyordu⁷.

Balkan Savaşları'ndan mağlup ve yorgun olarak çıkmış olan Türk halkı da henüz savaş fikrine hazır değildi. Bu yüzden seferberlik var asker olanlar silah başına yazılı seferberlik beyannameleri 2 Ağustos'ta sokaklara asıldığında, İttihat ve Terakki'nin gayri resmi yayın organı olan Tanin gazetesi bile bu seferberliğin öncekilerden farklı olarak savunma amaçlı olduğunu belirtmek zorunda kalmış, savaşa katılmanın kimsenin aklına bile gelmediğini yazmıştı⁸. Sultan Osman ve Reşadiye dretnotlarına İngilizler tarafından el konulduğunda (3 Ağustos 1914) da gösterilen şiddetli tepkiye rağmen Türk basınında hiç kimse savaşa girmekten bahsetmemiş, İngilizlere karşı Almanlara sempati duyulduğunu ifade eden de olmamıştı⁹. Aksine Türkleri Avrupa'dan kovarak İslâm âlemini zillet altında yaşatmak isteyen Avrupalı devletlerin birbirlerini yemeye başlamış olmalarından büyük memnuniyet duyulduğu ifade edilmişti¹⁰.

Bu durum, seferberlik hazırlıklarının yanında, kamuoyunu da psikolojik açıdan savaşa hazırlamak için gerekli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç bulunduğunu gösteriyordu. Bu konuda akla gelen ilk tedbir basına sansür konulması oldu (7 Ağustos 1914)¹¹. Böylece savaş karşıtlarının sesleri kısılarak gazeteler, müttefik ülkeler lehine yayın yapmaya teşvik edildiler. Böylece Alman ve Avusturya ordularının, kendilerinden iki kat fazla olan düşman kuvvetlerine karşı başarı ile mücadele ettikleri övgü dolu sözlerle yazılmaya başlandı. Rusların insan sürülerini önlerine katıp kovaladıkları öne sürüldü. Alman-Avusturya ordularına mazlum sıfatı yakıştırılarak Müslümanların kavi ve zalim karşısında daima zayıf ve mağdurların yanında yer aldıkları hatırlatıldı¹². Rusya'nın parçalanacağı ve bunun Türk-İslâm âlemi için kurtuluş bir umidi olacağı dile getirildi. Alman İstihbarat Bürosu da gazetelere servis ettiği haberler, klişeler ve makalelerle bu yayın politikasını destekliyordu¹³. İstanbul'daki Rus Büyükelçisi'ne göre Almanya ve Avusturya-Macaristan hükümetleri bu tür yayınları yaptırabilmek için Türk basınına para da veriyorlardı¹⁴.

⁷ Alman yetkilileriyle Enver Paşa arasında, Berlin Ataşemiliteri Cemil Bey vasıtasıyla yapılan yazışmalar için bkz. Vahdet Keleşyılmaz, "Belgelerle Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'na Giriş Süreci", *Erdem*, XII/31 (Mayıs 1999), 141; Fahri Çeliker, "Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ordu-Hükümet İlişkileri", *İkinci Askeri Tarih Semineri: Bildiriler*, Ankara 1985, 32-33.

⁸ "Seferberlik", "Harb-i Umumi-Seferberlik", *Tanin*, 21 Temmuz 1330 (3 Ağustos 1914).

⁹ Yunus Nadi, "Hezar Lanet", *Tasvir-i Efkâr*, 25 Temmuz 1330 (7 Ağustos 1914).

¹⁰ Hüseyin Cahit, "Türk'ün Ahı", *Tanin*, 27 Temmuz 1330 (9 Ağustos 1914).

¹¹ I. Dünya Savaşı'na katılan bütün ülkelerde, hatta İsviçre gibi tarafsız memleketlerde bile basın hayatı sansüre tabi bulunuyordu. Sadece Rusya'da güya ismen sansür yoktu, gerçekte ise özellikle askerî sansür çok geniş bir alana yayılmış bulunuyordu. Bkz. W. Walther Nikolay, *Birinci Dünya Savaşında Alman İstihbaratı*, Çev.: E. Tekin, Ankara 2001, 85.

¹² *Tasvir-i Efkâr*, 9 Teşrinievvel 1330 (22 Ekim 1914).

¹³ Karargâh İstihbarat Şube Müdürü sıfatıyla dönemin Türk basınına yakından takip etmiş olan Kâzım Karabekir Paşa'nın bu konudaki tespitleri için bkz. Kâzım Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik*, II, İstanbul 1995. 165-249.

¹⁴ *Vtoraya Oranjevaya Kniga...*, 36.

1. Karadeniz Baskınının İç Yüzü

Eylül ayı başlarında, Marne Savaşı'nda¹⁵ uğradıkları başarısızlığın ardından Almanlar, Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda daha da ısrarcı olmaya başladılar. Karadeniz'de hâkimiyetin ele geçirmesini, Mısır'da İngilizlere ve Kafkasya'da Ruslara karşı taarruz edilmesini böylece Türk kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar İngiliz ve Rus kuvvetlerini üzerlerine çekerek Orta Avrupa'da zor durumda olan müttefiklerin yükünü hafifletmelerini istiyorlardı. Cihad-ı ekber ilân edilerek İslâm dünyasının itilaf güçlerine karşı harekete geçirilmesini bekliyorlardı¹⁶. Bu sırada seferberlik hazırlıklarında belli aşamaya geldiği için Enver Paşa da savaşa girme fikrine daha sıcak bakmaya başlamıştı. Oysa Sadrazam Sait Halim Paşa, ittifak anlaşmanın savaşa girmeyi gerektirmediğini ısrarla öne sürerek zorunlu kalmadıkça savaşa girilmesine karşı çıkıyor¹⁷, Rus Büyükelçisi ile yaptığı görüşmelerde de Türkiye'nin tarafsızlığını kuruyacağını kesin bir dille ifade etmekte bir sakınca görmüyordu¹⁸. Maliye Nazırı Cavit Bey de onunla aynı kanaattedir. Kabinede savaş karşıtı başka nazırlar da vardı¹⁹. Enver Paşa bu koşullar altında kabineye savaş kararı alamayacağını anlayınca, daha iyi bildiği komitacılara mahsus yöntemlerle amacına ulaşmaya karar verdi ve Alman Büyükelçisi Wangenheim'a savaşın finansmanı için ihtiyaç duyulan nakit sıkıntısının giderilmesi halinde savaşa girileceğini bildirdi. Alman hükümetinin 5 milyon liralık bir kredi açmayı kabul etmesi üzerine²⁰ de 21 Ekim 1914'te Kurmay Başkanı Bronsart'la birlikte Türk kurmaylarından gizli olarak Türk ordusunun harekât planını hazırladı²¹:

(1) Filo, savaş ilanı olmaksızın Rus filosuna ani bir baskın yaparak Karadeniz'de deniz hâkimiyetini sağlayacaktır. Saldırının zamanı Amiral Souchon'a bırakılmıştır. (2) Savaş ilânından sonra Padişah hazretleri müttefik devletlerin düşmanlarına karşı cihat ilân edecektir. (3) Kafkas sınırındaki Osmanlı ordusu Rus kuvvetlerini oyalayacaktır (4) Mısır'a karşı ileri harekât yapılacaktır...

¹⁵ Marne savaşı için bkz. David Stevenson, *1914-1918 The History of the First World War*, Londra 2005, 57-60; Burak Gülboy, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, İstanbul 2004, 115-119.

¹⁶ Mustafa Çolak, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Ankara 2006, 54-55; M. Larcher, *Büyük Harpte Türk Harbi, I, (Harbin Anasır ve Mukaddematı ve Heyet-i Umumiyesinin Hülasası)*, Çev.: Bursalı Mehmet Nihat, İstanbul 1927, 46; Keleşyılmaz, agm, 148-149.

¹⁷ *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması*, Haz.: O. S. Kocahanoğlu, İstanbul 1998, 61; Sait Halim Paşa, age, 153.

¹⁸ *Vtoraya Oranjevaya Kniga: Diplomatıçeskaya Perekiska Rossii, Predşestvovavşaya Voyne s Turtsiyey*, 8.

¹⁹ Cavit Bey, "Birinci Cihan Harbine Türkiye'nin Girmesi: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Notları", *Tanin*, 20 ve 21 Birinciteşrin (Ekim), 8 ve 12 İkinciteşrin (Kasım) 1944. *Tanin* gazetesinin, Cavit Bey'in notlarını içeren sayılarını, bizim için temin eden kıymetli meslektaşımız Doç Dr. Sayın Hasan Babacan'a teşekkür ederiz.

²⁰ Almanya'nın Türkiye'ye açtığı kredi hakkında bkz. Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Çev.: F. Çeliker, Ankara 1985, 142, 149; Larcher, age., I, 48; Joseph Pomiankowski, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü: 1914-1918 I. Dünya Savaşı*, Çev.: K. Turan, İstanbul 1990, 79; Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi*, II, İstanbul 1990, 95; German Lorey, *Operatsii Germano-Turetskih Sil 1914-1918*, S-Petersburg 2003, 72 (Aynı eserin Türkçesi: Amiral Lorey, *Türk Sularında Deniz Hareketleri*, I, Çev.: H. S. Tekirdağlı, Ankara 1936, 98-100).

²¹ Harekât planının tam metni için bkz. Carl Mühlman, *İmparatorluğun Sonu 1914: Osmanlı Savaşa Neden ve Nasıl Girdi?*, Çev.: K. Kon, İstanbul 2009, 181-183; Sabis, age., II, 78-79.

Bu planın Alman Karargâhı'na da onaylaması üzerine Amiral Souchon'a, Osmanlı Devletini fiilen savaşa sokacak olan 22 Ekim 1914 tarihli şu saldırı emrini verdi: "Donanma-ya Hümayun, Karadeniz'de hâkimiyet-i bahriyeyi kazanacaktır. Bunun için Rus donanmasını, nerede bulursanız, ilân-ı harp etmeden ona hücum ediniz."²²

Saldırı emrini alan Amiral Souchon, 27 Ekim 1914 günü, 12 parçadan oluşan Türk filosunu yanına alarak eğitim görüntüsü altında Karadeniz'e açıldı. Boğaz açıklarında bir süre talimlerle meşgul olduktan sonra Kısırkaya önlerine demirledi. Burada gemi komutanlarına, Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Amiral Souchon'un vereceği her türlü emre tamamıyla uyulmasını ve bu hususta kesinlikle tereddüt gösterilmemesini bildiren 25 Ekim 1914 tarihli emrini tebliğ etti²³. Böylece komuta yetkisini iyice pekiştirdikten sonra filoya Rus donanmasının ve limanlarının ani bir baskınla vurulması emrini verdi²⁴. Bu emir üzerine 27 Ekim 1914 günü saat 16.00'da Karadeniz'e açılan filodan 29 Ekim akşamına kadar hiçbir haber alınmadı. Nihayet bu saatten sonra hem Genel Karargâh'a ve hem de Bahriye Nezaretine Amiral Souchon'un şu telsiz raporu ulaştı²⁵:

Rus Filosu, Osmanlı Filosunun 27 ve 28'inci günkü tekmi hareketini izleyip, bütün talimleri bozdu. Rus Filosu bugün düşmanca hareketlere girişti. Rus mayın gemisi Prut ve son sistem üç torpido ile kömür gemisi yine düşmanca bir düşünce ile Karadeniz Boğazı'na doğru gidiyorlar. Yavuz mayın gemisini batırdı ve kömür gemisini zapt etti. Torpidolardan birisine de önemli bir şekilde zarar verdi. 72 er ve üç subayı esir aldı. Sivastopol'ü de çok başarılı bir şekilde bombardıman etti. Batan mayın gemisinde 700 mayın ve 200 personel vardı. Torpidolarımızla 72 er ve üç subay kurtarıldı. Bu personel ayın 30'unda İstanbul'da bulunacaklardır. Esirlerin ifadelerine göre Rusların boğaza mayın dökerek donanmamızı yok etmek istedikleri anlaşıldı. Midilli, Novorossiysk'de 50 petrol deposu ile bir buğday ambarını yıkmış ve asker nakline ayrılmış bulunan 14 transportu batırmıştır. Berk, Novorossiysk telsiz telgraf istasyonunu yıkmış, Gayret de bir Rus gambotunu torpido ile batırmıştır. Muavenet bir torpidobot ile diğer bir Rus gambotunu önemli bir surette hasara uğratmıştır. Bu gambotun battığı da kuvvetle zannedilmektedir. Gönüllü filosuna ait bir Rus gemisi karaya oturmuştur. Odesa'da beş petrol sarnıcı havaya uçurulduğu gibi beş gemi de önemli şekilde hasara uğratılmıştır.

Türk tarafındaki askerî ve siyasî faaliyetleri yakından takip etmekte olan²⁶ Ruslar, Türk filosunun böyle bir saldırı düzenleyeceğini çoktan beri tahmin ediyor, hatta biliyorlardı. Kurduğu geniş bilgi ağı sayesinde, elde ettiği istihbaratı güçlü radyo vericisiyle düzenli olarak Sivastopol'e aktarmakta olan İstanbul'daki Rus Büyükelçisi Gires²⁷, daha 19 Eylül gibi erken

²² ATASE Başkanlığı Arşivi, Kol: BDH, Kls: 1646, Dos: 30, Fih: 11'den naklen Sertif Demir, Alev Keskin & Fatma İlhan, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi: Karadeniz Baskını", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:17 (Şubat, 2011), 127.

²³ Cemal Akbay, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Cilt I, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Genelkurmay Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1970, 93.

²⁴ Hücum emrinin tam metni için bkz. G. Lorey, age, 75-79.

²⁵ Akbay, age, 86. Baskının detayları için ayrıca bkz. Saim Besbelli, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, VIII, Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1976, 58-61.

²⁶ "Türkiye'nin Tasfiyesi", *Russkoye Slovo*, 18(31) Aralık 1914.

²⁷ Giers Alman Büyükelçiliği'nin mesajlarını da gizlice dinliyordu. Rus elçiliğince elde edilen Alman elçiliğine ait telgraf örnekleri için bkz. Bayur, age, Cilt: III-Kısım I, Ankara 1991, 213-214; Nahit Sırrı,

bir tarihte, Goeben ve Breslau'nun Karadeniz'e çıkacağına dair söylentiler dolaştığını bildirerek Karadeniz Filosu Komutanı Amiral Ebergard'ı uyarılmıştı. Ebergard üç gün sonra Rus Karargâhı'ndan da benzer bir uyarı almıştı. 20 Ekim'de Sazonov'tan aldığı telgraf ise Almanya'dan alınan altınlar karşılığında Türkiye'nin yakında harekete geçeceğini bildiriyordu. 27 Ekim akşamı bir Rus gözetleme vapurundan aldığı telsiz mesajı sayesinde Türk filosunun Karadeniz'e açılmış olduğunu da öğrenmiş bulunuyordu. Son olarak 28 Ekim'de aldığı başka bir rapor Türklerin aniden saldırıya geçeceğini haber veriyordu²⁸.

Saldırının yapılacağı o derece açıktı ki Rus basını bile Türk filosunun harekete geçmeye hazırlandığını haftalar öncesinden yazmaya başlamıştı²⁹. Buna rağmen Amiral Ebergard, Türk filosunun saldırısına hazırlıksız ve savunmasız yakalanmıştı. Bunda Amiral'in kişisel beceriksizliği yanında, geliştirilen taktik ve stratejinin hatalı olmasının da payı vardı. Rus kurmayları, deniz kuvvetlerinin üstünlüğüne güvenerek, planlarını Türk filosunu Boğaz içerisine hapsederek Kafkas cephesindeki Türk birliklerinin deniz yoluyla takviye edilmesini engellemek üzerine kurmuşlardı. Fakat Goeben'in beklenmedik şekilde Karadeniz'e gelerek üstünlüğü ele geçirmesi üzerine bu düşünceden vazgeçerek yeni bir strateji geliştirmek zorunda kaldılar³⁰. Yeni strateji, mümkün mertebe çatışmadan uzak durarak yapım aşamasında bulunan üç büyük zırhlının³¹ Karadeniz filosuna katılması için zaman kazandırmak üzerine kuruldu. Sazonov, yeni duruma uygun olarak hem Giers'e hem de Ebergard'a Türklerle çatışmaya girmekten kesinlikle uzak durmalarını bildirdi³².

27 Ekim'de Türk filosu Karadeniz'e açıldığında, Sivastopol sahillerinde devriye gezmekte olan Amiral Ebergard, yeni strateji gereği Genelkurmay Başkanı Prens Nikolay Nikolayeviç'ten Türk filosuyla karşılaşmasını yasaklayan bir emir almış ve bu emir üzerine Sivastopol'e dönmüş bulunuyordu³³. Böylece Türk donanması için, bizzat Nikolayeviç'in emriyle hiçbir engelle karşılaşmadan Rus limanlarına ulaşmanın yolu açılmış oldu. Buna ilaveten Amiral Ebergard'ın kendisi de beceriksiz ve tedbirsiz davranışlarıyla Türk filosunun işini bir hayli kolaylaştırdı. Saldırı riskinin bu derece yüksek olmasına rağmen Donets ve Kubanets gambotlarıyla Beştav ve Tuna mayın gemilerinin bulunduğu Odesa limanında karartma bile yapılmamıştı. Dış güvenlik için hiçbir önlem alınmadığı gibi nöbetçiler dışında herkes uyumasına izin verilmişti. Silahlar muhafazalarına konulmuş, topların ağzı mantarlarla tıkanmıştı.

Filonun ana üssü olan Sivastopol'de de aynı vurdumduymazlık vardı. Türk filosunun denize açıldığı bilindiği halde, Prut mayın gemisi 750 mayınla yüklü olarak hem de hiçbir güvenlik önlemi alınmaksızın Ebergard'ın emriyle Yalta'dan Odesa'ya asker götürmek üzere gönderilmişti. Üstelik geminin birkaç saat içerisinde döneceği düşünülüğünden, çıkması için açılan liman önündeki mayın zincirleri de bağlanmamıştı. Tam da bu sırada Türk filosunun saldırıya geçtiğini öğrenen Amiral iyice paniklemiş, ne ateş açmaları için sahil bataryalarına,

"Türkiye ile Çarlık Rusya Arasında Münasebet", *Türk tarih Encümeni Mecmuası*, I/5 (Haziran 1930/Mayıs 1931), 87-88.

²⁸ N. Novikov, *Operatsii Flota Protiv Berega Na Çernom More v 1914-1917 gg.* Moskova 1937, 3. İzdaniye, 5-7.

²⁹ "Butaforcu Filo", *Birjeviye Vedomosti*, 9 (22) Eylül 1914.

³⁰ A.G.Bolnih, *Morskiye Bitvy Pervoy Mirovoy, Tragediya Oşibok*, Moskova 2002, 239-240.

³¹ Ahmet Şeyhun, *Said Halim Paşa: Osmanlı Devlet Adamı ve İslamcı Düşünür (1865-1921)*, İstanbul 2010, 126.

³² Mustafa Aksakal, *Harb-i Umumi Eşiğinde: Osmanlı Devleti Son Savaşına Nasıl Girdi*, İstanbul 2010, 154.

³³ Bolnih, *age*, 239; Novikov, *age*, 5; A.D. Bubnov, *V Tsarskoy Stavke*, Moskova 2008, 28-29.

ne de denize açılmaları için savaş gemilerine bir emir verebilmişti. Bu durumda mayın engeline takılmadan limana doğru yaklaşan Yavuz, limanı ve sahil bataryalarını yirmi dakika kadar bombardıman etti. Ancak hava puslu olduğundan atığı mermilerin çoğu isabet kaydetmediğinden ne Rus filosuna, ne de sahil bataryalarına ciddi bir zarar verebildi. Sahil bataryalarının ateşe başlamaları üzerine birkaç isabet alınca ateş kesip limandan uzaklaşmaya başladığında bu defa da Sivastopol'e dönmekte olan Prut'a yardım için gönderilen üç küçük torpido ile karşılaştı. Açtığı ateş, bu torpidolardan birine isabet edince diğerleri de geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durumda tümüyle savunmasız kalan Prut'u batırmak hiçte zor olmadı³⁴.

Rus donanması için onur kırıcı olan bu baskının ardından Amiral Ebergard'ın hazırladığı rapor gösterilen savunma zafiyetinin üstünü örtmeye çalışıyordu. Rapor özetle şöyleydi³⁵:

29 Ekim, Saat 03.00'te iki Türk torpidosu kırmızı ve yeşil fenerler yakarak ve Rus bayrağı çekerek Odesa limanına girmiştir Nöbetçi olan Kubanets gambotu Rusça konuşan Türk torpido komutanından parolayı alamayınca derhal ateşe başlamıştır. Donets gambotu ise ateş açmadan bir Türk torpili ile batırılmıştır. Kubanets'in ateşi üzerine, ateşe devam etmekle beraber derhal liman dışına çıkan Türk torpidoları, limandaki ticaret gemileriyle bir petrol deposuna çok az zarar verebilmişlerdir. Türk torpidolarından birisinin bacası uçmuştur. Sivastopol'deki filo, Odesa'ya yapılan baskını 05.00'te haber alca silah başı yapmıştır. Saat 07.00'ye doğru bombardımana başlayan Goeben tabyaların ateşi ile karşılaşmıştır. Üzerine gönderilen bir torpido filotillası şiddetli ateş karşısında geri dönmek zorunda kalmıştır. Torpidolardan biri geniş bir yara alarak tutuşmuştur. Goeben 20 dakika süren bombardımanın ardından liman önünden uzaklaşmaya başladığında Prut adlı nakliye gemisine rastlamış, gemi komutanı teslim olmayı reddederek gemisini batırmıştır. Mürettebatının bir kısmı Türk torpidoları tarafından toplanmıştır. Goeben'in ateşi Sivastopol'de ciddi bir zarara yol açmamıştır. Düşman gemilerini takip etmek için denize açılan filo, muharebeye girmek istemedikleri için onları yakalayamamıştır. Türk filosu Feodosiya (Kefe) ve Novorossiysk limanlarını da bombalamıştır. Filosunun toplam zayıtı 37 ölü ve 14 yaralıdan ibarettir³⁶.

2. Karadeniz Baskının Türk ve Rus Basınındaki Yankıları

Amiral Souchon, icra ettiği taarruzu uluslararası hukuk açısından haklı göstermek ve saldırı emrinden habersiz olan Türk karargâhı ile kabine üyelerinin tepkisini çekmemek için meydana gelen hadiseye Rus donanmasının neden olduğunu rapor etmişti. Muhtemelen daha denize açılmadan raporun bu şekilde yazılacağı hususunda Cemal Paşa ile de anlaşmış bulunuyordu. Cemal Paşa'nın ondan aldığı raporu, arkasına Rus filosunu saldırgan olarak

³⁴ A. B. Şirokorad, *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı Rus Savaşları, Kırım, Balkanlar-93 Harbi ve Sarıkamış*, Çev.: D. A. Batur, İstanbul 2009, 458-464; Besbelli, age, 61-62.

³⁵ Raporun tam metni için bkz. M. Larcher, *Büyük Harpte Türk Harbi, II (Esas Türk Cephelerinde Muharebat)*, Çev.: Bursalı Mehmet Nihat, İstanbul 1928, 36-37.

³⁶ Lorey, a.g.e, I, 123-124.

göstermenin uygun olacağı şeklinde bir not düştükten sonra Enver Paşa'ya göndermesi³⁷ de büyük ihtimalle bu yüzdendi.

Böylece Karadeniz baskını, 30 Ekim 1914 gecesi Başkumandanlık Vekâleti'nden ilgili makamlara gönderilen bir genelge ile Cemal Paşa'nın düştüğü not doğrultusunda Amiral Souchon'un rapor ettiği şekilde bildirildi³⁸. Birer gün arayla yayınlanan iki basın bildirisine kamuoyuna da aynı şekilde açıklandı. 31 Ekim'de yayınlanan ilk basın bildirisinde olayın Rus savaş gemilerinin batırılması ve mürettebatının esir alınmasıyla ilgili kısmına yer verilmişti³⁹: Ertesi gün yayınlanan bildiri ise Rus limanlarına yapılan saldırılar hakkındaydı⁴⁰. Anlaşıldığı kadarıyla açıklamanın iki aşamalı yapılması, olayın akışını zamanın akışına uydurarak kamuoyunu limanların Rus filosunun saldırısından sonra gerçekleşen takip sonucu vurulduğuna inandırmak içindi.

Takip eden gün, üçüncü bir bildiri daha yayınlandı. Güya Prut'tan alınan biri kaymakam (yarbay) üç esir subay, yapılan sorgularında Osmanlı donanmasını yok etmek niyetinde olduklarını itiraf etmişlerdi. Buna göre; Prut mayın gemisi, İstanbul Rus Büyükelçiliği'nde hizmet görmüş, Karadeniz Boğazı hakkında bilgi sahibi subaylar tarafından sekiz-on günden beri saldırı için hazırlanmaktaydı. Osmanlı donanmasının küçük bir kısmının eğitim için Karadeniz'e çıktığını haber alınca Rus filosu, Sivastopol savunması için bir miktar kuvvet bırakarak güneye doğru inmişti. Mayın dökmekle görevli olan Prut da ertesi gün onları takip etmek üzere aynı istikamete hareket etmişti. Türk savaş gemilerinin Rus mayın gemisiyle ve onu korumakta olan torpidolara rastlaması üzerine önceki bildirilerle açıklanmış olan hadise meydana gelmiştir⁴¹.

Rus gemilerinin batırıldığına ve limanlarının vurulduğuna dair yapılan açıklama Türk basınında büyük bir sevinç ve mutluluk yarattı. Tanin gazetesi, 1854 Kırım Savaşı'na atıfta bulunarak zafer ve nusret, uzun bir maceradan sonra bu eski sevgililer artık yine bizimdir diye yazdı⁴². İzmir'de çıkan *Ahenk* gazetesi ise bu ilk darbe ile bütün planları altüst edilen Rusların, Karadeniz Boğazı'nı kapatmayı düşünürken Osmanlı bahriyesinin kahredici kuvvetini Sivastopol ve Nikolayevski önlerinde tattığını bildirdi⁴³.

Türk hükümetinin Rus filosunu saldırgan olmakla itham eden iddialarını kesin bir dille yalanlayan Rus gazeteleri de olayı kendiilerine geldiği gibi yazmaktaydılar⁴⁴. Rus basını, kamuoyunda moral bozukluğuna yol açmaması için askerî hedeflerin vurulduğunu gizleme gayreti içerisindeydi. Hükümetinin yarı-resmî gazetesi *Novoye Vremya*, Türk filosunun düzenlediği baskını Petrograd (Petersburg) Telgraf Ajansından alınan kısa notlara dayanarak duyururken ne Sivastopol ve Odesa üslerine yapılan baskınlardan, ne de batırılan gemilerden

³⁷ Cemal Paşa'nın rapora düştüğü notun tam metni için bkz. Besbelli, age, 477.

³⁸ Örnek belgeler için bkz. Mithat Sertoğlu, "Birinci Cihan Savaşına Girişimizin Gerçek Sebepler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 15 (Aralık 1968), 10-12.

³⁹ "Karadeniz Hadisesi", *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinievvel 1330 (31 Ekim 1914).

⁴⁰ *Tasvir-i Efkâr*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1915).

⁴¹ "Rus Esirlerinin İfadeleri-Rus Filosunun Maksadı Neydi?", *Tasvir-i Efkâr*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915); "Karadeniz Vakası", *İkdam*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1914). Esirleri sorgulayan Kâzım Karabekir onların böyle bir itirafta bulunmadıklarını yazmaktadır. Bkz. Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik*, 365-368.

⁴² "Sivastopol", *Tanin*, 17 Teşrinievvel 1330 (30 Ekim 1914).

⁴³ "Rus Ahd-şikestliği", *Ahenk*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1914).

⁴⁴ Bkz. "Türk Filosunun Saldırısı Hakkında Tanin'in Yazdıkları", *Birjevnye Vedomosti*, 23 Ekim (5 Kasım) 1914; M. Şahtatinskiy, "Türk Hükümetinin Hayal Kırıklığı", *Russkiy Invalid*, 20 Ekim (2 Kasım) 1914; Aynı yazar, "Türk Basını Haberleri", *Russkiy Invalid*, 23 Ekim (5 Kasım) 1914.

ve esir alınan Rus denizcilerinden bahsetmişti. Gazeteye göre aniden çıkıp gelen Türk savaş gemileri, sanki sadece sivil tesisleri hedef alıp kiliseleri, bankaları, depoları, telgraf hatlarını vurup gitmişlerdi. Novorossiysk'e çıkan Türk subayları ise adi soyguncular gibi mal sandığını alıp kaçmak istemişlerdi. Bunun için karaya çıkan birkaç Türk subayı ile onlara yardım etmeye çalışan Novorossiysk Türk konsolosu tutuklanmıştı⁴⁵. Olayı kamuoyuna bu şekilde yansıtan Rus basını, Türkler hakkında korsan ve şirret gibi aşağılayıcı sıfatlar kullanıyordu⁴⁶.

Novoye Vremya'nın yayınladığı "Petrograd'da Eylemler" başlıklı başka bir habere göre ise Türk gemilerinin kıyı şehirlerine düzenlediği haince saldırının duyulması üzerine birkaç yüz kişilik bir grup, Türkiye'yi protesto etmek üzere saat 04.00'te Nevskiy caddesinde toplanmış, bayraklar açarak, marşlar söyleyerek, Kışlık Saray'a doğru yürümüştür. Yolda kendilerine yeni eylemciler katılmış ve sayıları birkaç bin kişiye ulaşmıştır. Belediye Başkanı'nın talimatıyla, Türk Elçiliği polis kontrolü altına alınmıştır. Akşam saatlerinde ise üniversiteli gençlerin yoğun katılımıyla büyük bir protesto mitingi düzenlenmiştir⁴⁷.

İşin ilginç yanı, Ruslar saldırıya uğradıkları için Türkleri protesto ederken, Türkiye'de de Ruslar aynı nedenle protesto ediliyorlardı. Konya'dan bildirildiğine göre 1 Kasım 1914 günü Hürriyet Meydanı'nda şehir halkının katılımıyla coşkulu bir miting düzenlenmişti. Rusların Türk donanmasına karşı gerçekleştirdikleri saldırı şiddetle protesto edilmiş, hükümete her türlü maddi ve manevi yardımda bulunulacağına yemin edilmiş, ordu ve donanmanın muzafferiyetine dua edilmişti. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında ilk bağımsızlık hutbesini okuyan Dursun Fakih merhumun camiine kadar gidilerek dualar edilmiş gösteri saatlerce devam etmişti⁴⁸.

3. Baskının Almanya ve Avusturya Basınındaki Yankıları

Almanya ve Avusturya gazeteleri, limanların vurulması üzerine Rusya'nın sahil kesimlerinde büyük bir korku ve heyecanın baş gösterdiğini yazıyorlardı. Türk basınının bu gazetelerden iktibas ettiği haberlere göre vapur acenteleri faaliyetlerini durdurmuş, şehirlerde her türlü ticaret ve nakliyat iptal edilmiştir. Livadia'daki Çar saraylarında bulunan değerli eşyalar Moskova'ya nakledilmiştir. Yalta'daki heyecan tarif edilemez dereceye ulaşmış, ahali kalabalık kabileler halinde kaçmaya başlamıştır. Odesa'da halk bankalara ve istasyonlara hücum etmiş, emsalsiz bir karışıklık ortaya çıkmıştır. Kefe'de bombardıman büyük hasara neden olmuştur. Demiryolunun muhteşem istasyonu enkaz haline geldiği gibi meşhur Promorskaya Bulvarı da harap olmuştur. Novorossiysk'de petrol şirketinin binaları ile eski şehir fena halde hasar görmüştür⁴⁹. Sadece ticarî gemiler değil, savaş gemileri de Türklerin korkusundan saklanacak yer aramaya başlamışlardır. Bir Rus savaş gemisiyle bir vapur, üç nakliye gemisi ve birçok römorkör önce Tuna'ya, oradan da Prut'a iltica etmiştir⁵⁰.

Almanya ile imzalanmış olan ittifak anlaşmasından habersiz olan Türkiye kamuoyu, ülkeyi Rusya ile savaşın eşiğine kadar getirmiş olan bu hadise karşısında müttefik devletlerin nasıl bir tavır alacağını ilgiyle takip ediliyordu. Bu nedenle İstanbul gazeteleri, Almanya ve Avusturya basınında çıkan konuyla ilgili haber ve yazıları aralıksız olarak okuyucularına

⁴⁵ "Rusya ve Türkiye Savaşı", *Novoye Vremya* 17 (30) Ekim 1914.

⁴⁶ "Türk Korsanlar", *Birjeviye Vedomosti*, 19 Ekim (1 Kasım) 1914; "Türk Kruvazörlerinin Karadeniz'deki Şirretliği", *Russkiy Invalid*, 18 (31) Ekim 1914.

⁴⁷ "Rusya ve Türkiye Savaşı", *Novoye Vremya* 17 (30) Ekim 1914.

⁴⁸ "Konya'da Muazzam Bir Miting", *İkdam*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915).

⁴⁹ "Rus Sevahilinde Heyecan", *Sabah*, 28 Teşrinievvel 330 (10 Kasım 1914).

⁵⁰ "Rus Donanması Ne Kadar Korkmuş", *Sabah*, 28 Teşrinievvel 330 (10 Kasım 1914).

aktarabilmek için büyük çaba harcıyorlardı. Gelen haberler memnuniyet vericiydi. Hilâli selamlayan Almanya ve Avusturya basını, düşmanlarının düşmanı olan Türkiye'ye dost ve müttefik sıfatıyla hoş geldin diyordu.

Onlara göre Türkiye, Rusya'nın asırlardan beri takip ettiği düşmanca siyaset yüzünden savaşa girmek zorunda kalmıştı⁵¹. İstanbul'da Almanca olarak çıkan *Osmanischen Lloyd*, Rus filosu Boğaz girişine mayın dökerken suçüstü yakalandığını iddia ediyordu⁵². *Neue Freie Presse* Rus filosuna verilen cevabın Türkiye için hayati bir gereklilik olduğunu yazıyordu⁵³. Türkiye'nin bütünlüğünü korumak adına kavgaya girdiğini belirten Viyana basınının önde gelen gazetelerinden *Volksblatt*, Türk basının kullandığı dilin memnuniyet verici olduğunu ifade ediyordu⁵⁴.

Viyana Üniversitesi doğu Avrupa profesörlerinden Doktor Hans Obresberger, *Neue Freie Presse*'te yayınlanan "Türkiye-Rusya-Avusturya" başlıklı yazısında asırlardan beri her iki devleti de yok etmek için çabalayan ve bunu (Panslavizm'i) 1869 yılında Nikola Yakovleviç Danilevski'nin ağzından açıkça ilân etmiş bulunan Rusya için artık ceza gününün geldiğini söylüyordu. Ona göre Karadeniz baskını, Deli Petro döneminden beri Osmanlı Donanması'nın Karadeniz'de elde etmiş olduğu en önemli başarıydı⁵⁵.

Yine bu gazetelerden aktarılan haberlere göre müttefik ülkelerin başkentlerinde Türkiye'yi desteklemek üzere kalabalık halk kitlelerinin katıldığı büyük gösteriler düzenlenmişti. Budapeşte'de 31 Ekim akşamı Milli Gazino'da toplanan binlerce kişi, Türkiye Konsolosluğu önüne gelerek yaşasın Türkiye, kahrolsun Rusya diye bağırmişti. Aynı akşam Berlin'de *Postdam Meydanı*'nda da benzer bir gösteri yapılmış, göstericiler Türk ve Alman bayraklarıyla donatılmış bir arabaya çıkararak Türkiye ile Almanya arasındaki silah arkadaşlığını haykırmışlardı⁵⁶. Ertesin gün ise ellerinde Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Alman bayraklarıyla Viyana Türk Elçiliği'nin önünde toplanan yaklaşık üç bin kişilik bir halk kitlesi yaşasın Türkler, yaşasın Türk ordusu diye bağırmişti. Osmanlı Elçisi Hüseyin Hilmi Paşa, göstericileri selamlamak üzere maiyetiyle birlikte balkona çıkmış, göstericilerden biri Paşa'ya hitaben Avusturya-Macaristan halkının Türkiye'ye karşı büyük bir sevgi beslediğini ifade etmişti⁵⁷.

4. Türk Hükümetinin Barışı Koruma Çabaları

Müttefik ülkelerde bayram havası uyandıran Karadeniz baskınına, İtilâf devletlerinden şiddetli tepki geldi. Olayı Rusya'ya karşı yapılmış açık bir saldırı olarak değerlendiren İtilâf hükümetleri, Türkiye'deki büyükelçilerini derhal geri çağırdılar. Türkiye'den ayrılmaya hazırlanan İngiliz, Fransız ve Rus elçileri, sorunun savaşa varmadan kapatılması için

⁵¹ Bkz. *Tanin*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1914).

⁵² "Alman Matbuatı", *İkdam*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915). *Osmanischer Lloyd* gazetesi Alman hükümetinin Türkiye'deki başlıca propaganda organlarından biriydi. Gazete hakkında geniş bilgi için bkz. Irmgard Farah, *Die Deutsche Pressepolitik und Propaganda Tätigkeit im Osmanischen Reich Von 1908-1908 'Osmanischen Lloyd'*, Beyrut 1993.

⁵³ "Karadeniz Vakiyi Hakkında", *Tanin*, 22 Teşrinievvel 1330 (4 Kasım 1914).

⁵⁴ "Volksblatt'ın Mütalaatı" *Tasvir-i Efkâr*, 21 Teşrinievvel 1330 (3 Kasım 1914).

⁵⁵ *Sabah*, 24 Teşrinievvel 1330 (6 Kasım 1914).

⁵⁶ Bkz. *Tanin*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1914). "Türkiye Rusya Muhasematı-Belin'de Samimane Nümayişler", *Tasvir-i Efkâr*, 21 Teşrinievvel 1330 (3 Kasım 1914).

⁵⁷ "Viyana'da Nümayiş", *Sabah*, 21 Teşrinievvel 1330 (4 Kasım 1914); "Viyana'da Türkiye Lehinde Nümayişler", *Tasvir-i Efkâr*, Teşrinievvel 1330 (4 Kasım 1914).

Türkiye'deki Alman Askeri Heyeti'yle Alman deniz güçlerinin (Goeben ve Braslau'un) hemen sınır dışı edilmesi gerektiğini söylüyorlardı⁵⁸.

Baskın Türk devlet adamları arasında da neredeyse üst düzey bir yönetim krizine varacak derecede ciddi sıkıntılara yol açtı. Olayın Enver Paşa ile arkadaşları tarafından tezgâhlandığını düşünen Sadrazam Sait Halim Paşa aldatıldığını ileri sürerek olayı haber aldıktan sonra hemen istifa etti. Enver, Talat, Cemal üçlüsü, aynı gece kendisiyle görüşüp onu bu kararından vazgeçirerek bir yönetim krizi ortaya çıkmasını güçlükle engellediler. Enver Paşa yemin ederek saldırı için filoya emir verilmediğini söyledi. Cemal Paşa ise ittifak anlaşmasını imzaladıktan sonra böyle bir tavır sergilemeye hakkı olmadığını hatırlattı. Nihayet Paşa, söylenenleri inandırıcı bulmamakla birlikte vatani harp gibi meşum bir felâketten kurtarabilmek ümidiyle istifasını geri aldı⁵⁹. Görevine döndükten sonra, olayın savaşa varmadan çözüme kavuşturulması için gerçekten büyük çaba harcadı. Başta Giers olmak üzere İtilaf devletlerinin büyükelçilerini Yeniköy'deki yalısına davet ederek meydana gelen hadiseden dolayı üzüntülerini bildirdi. Olayın bir kaza olduğunu, zarar ve ziyanın bir komisyon tarafından belirlenerek, gerekli özrün dilenip bu olayın hiç olmamış gibi kapatılmasını istedi fakat onlardan beklediği cevabı alamadı⁶⁰.

Aynı gece (30 Ekim) İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi üyelerinin de katılımıyla bir toplantı düzenleyerek bundan böyle nasıl bir yol takip edeceğini belirlemeye çalıştı. Maliye Nazırı Cavit Bey, savaşın ancak Alman heyetinin sınır dışı edilmesiyle önlenebileceğini belirterek, ilk aşamada Rusya sefirine Amiral Souchon'un görevden alınacağını bildirilmesini teklif etti. Ancak bu teklif kabul görmedi onun yerine Rus hükümetine olayın sorumluluğunun tümüyle Rus donanmasına ait olmasına rağmen yine de Türk donanmasının, Rus donanmasının da dolaşmaması şartıyla Karadeniz'e çıkmayacağını bildirilmesi ve yapılacak inceleme sonucunda olaya Türk tarafının neden olduğunun anlaşılması halinde sorumluların cezalandırılacağını vaat edilmesi kararlaştırıldı⁶¹. Hiç vakit kaybetmeden hemen ertesi gün Petersburg, Londra, Paris ve Roma hükümetlerine bu yolda birer nota gönderildi. Petersburg Sefiri Fahrettin Bey'e ayrıca talimat verilerek sorunun uygun bir çözüme kavuşturulması hususunda Babiâli'nin kusur etmeyeceğine dair Sazonov'a teminat vermesi istendi⁶².

Hükümetin uzlaşma arayan tavrı karşısında Türk basını da hemen ağız değiştirmiş, ilk andaki o ateşin yazıların yerine daha mutedil bir üslup hâkim olmuştu. Daha iki gün önce Yavuz'un Sivastopol'e cehennemler yağdırdığını yazan, zafer ve nusret müjdeleyen *Tanin*, şimdi "Karadeniz'deki hâkim mevkiimize rağmen ilân-ı harp edecek değiliz" diyordu. Üstelik Rus filosuna verilen zararı mümkün olabildiğince önemsiz göstermeye çalışarak "Karadeniz filosundan batırılan birkaç gemi Rus filosunun mevcut kuvvetine ciddi bir noksan iras etmiş sayılamaz" diye yazıyordu⁶³. *Tasvir-i Efkâr* ve *İkdam* gazeteleri de aynı şekilde, hükümetin

⁵⁸ Cavit Bey, "Birinci Cihan Harbine Türkiye'nin Girmesi: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Notları", *Tanin*, 19 İkinciteşrin (Kasım) 1944.

⁵⁹ Talat Paşa, age, 37; Cemal Paşa, *Hatıralar*, İstanbul 2001, 168-169; *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması*, 102, 108. Sait Halim Paşa'nın istifası kamuoyundan saklanmış, bayram törenine ve cuma selamlığına sağlık sorunları nedeniyle katılmadığı açıklanmıştı. Bkz. "Sadrazam Paşa", *Tasvir-i Efkâr*, 22 Teşrinievvel 1330 (4 Kasım 1915).

⁶⁰ *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması*, 58.

⁶¹ Cavit Bey, "Birinci Cihan Harbine Türkiye'nin Girmesi: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Notları", *Tanin*, 20, 21 ve 22 İkinciteşrin (Kasım) 1944.

⁶² Bkz. Halil Menteşe, *Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe'nin Anıları*, Haz.: İ. Arar, İstanbul 1986, 206-207; Sabis, age, II, 110-111; Bayur, age, Cilt III-Kısım I, 254-257; Şirokorad, age, 466.

⁶³ "Vaziyetin Açık İfadesi" *Tanin*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1914).

benimsediği politika doğrultusunda bir yandan olayın sorumluluğunu Ruslara yüklemeye çalışırken, diğer yandan sorunun savaşa yol açmadan çözülebileceğini öne sürüyorlardı⁶⁴.

5. Barış Umutlarının Tükenmesi: Rus Çarı'nın Savaş İlân Etmesi

Aldığı talimat üzerine Sazonov'la görüşen Petersburg Sefiri Fahrettin Bey, onu sorunun barışçı yöntemlerle çözüme kavuşturulması için görüşmeleri başlatmaya ikna edemedi. Sazonov sözün artık topa intikal ettiğini söyleyerek görüşmeyi bitirdi. Ancak aradan bir saat geçtikten sonra bir görevli vasıtasıyla haber gönderip müzakerelerin başlaması için Türkiye'deki Alman askerî varlığının 24 saat içerisinde sınır dışı edilmesini, Yavuz ile Midilli'nin de silahtan arındırılmasını şart koştuğunu bildirdi⁶⁵. Bu teklifin kabul edilmesi Türk hükümeti için neredeyse imkânsızdı. Almanları da gücendirerek Karadeniz baskınıyla çılgına dönmüş olan Ruslarla karşı karşıya kalmayı göze alamazlardı. Ruslar da zaten işi bilerek yokuşa sürüyorlardı. Bu durumun farkında olan *Novoye Vremya* Türklerden Almanları kovmalarını ve onlardan aldıkları gemileri silahsızlandırmalarını beklemenin faydasız olduğunu yazıyordu⁶⁶. Bu şartlar altında müzakerelerle boş yere vakit kaybetmek istemeyen Ruslar, Türk hükümetinin vereceği cevabı dahi beklemeden 1 Kasım 1914 tarihi itibarıyla İstanbul'daki büyükelçilerini çekip⁶⁷ Kafkasya'daki kuvvetleriyle Erzurum istikametinde ilerlemeye başladılar⁶⁸. Rus Kafkas Ordusu'ndan yapılan açıklamaya göre Osmanlı hükümetinin düşmanca politikaları yüzünden sınır boyunda savaşa hazır olarak beklemekte olan Rus kuvvetleri bu ülkeyle diplomatik ilişkilerin kesilmesinden sonra harekete geçmişlerdi⁶⁹. İngilizler de aynı gün Akabe limanını ve Çanakkale Boğazı istihkâmları bombalayarak onları desteklediler. Çanakkale bombardımanına Fransız gemileri de katıldı⁷⁰. Bu durumda sözü daha fazla uzatmak istemeyen Rus Çarı II. Nikola 2 Kasım 1914 günü Rus halkına hitaben yayınladığı bir bildiri ile fiilen başlamış olan savaşı resmen ilân etti⁷¹:

Rusya'ya bir türlü yenemeyen Almanlar ve Avusturyalılar Türkiye'yi körü körüne savaşa sürüklemişlerdir. Almanlar tarafından komuta edilen Türk filosu Karadeniz sahillerine küstahça saldırmıştır. Bunun üzerine İstanbul'daki Rus elçisi ile maiyetine Türkiye sınırlarını terk etmeleri emredilmiştir. Hıristiyanlığın ve bütün Slav kavimlerinin tarihi düşmanı olan küstah Türklere bu defa da hak ettikleri ceza verilecektir. Türkiye'nin akılsızca savaşa girmesi Rusların Karadeniz kıyılarındaki tarihsel görevlerinin gerçekleştirilmesini çabuklaştıracaktır.

⁶⁴ Yunus Nadi, "Karadeniz Hadisesi", *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinievvel 1330 (31 Ekim 1914); aynı yazar, "Osmanlı Rus Münasebatı", *Tasvir-i Efkâr*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1915); "Münasebat-ı Diplomatikiye ve Harp", *İkdam*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1915).

⁶⁵ Mentеше, age, 207; Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik*, 371.

⁶⁶ "Savaş Hakkında Notlar", *Novoye Vremya*, 21 Ekim (3 Kasım) 1914.

⁶⁷ Bkz. *Tasvir-i Efkâr*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915).

⁶⁸ "İnkıta-i Münasebat ve Muhasamat", *Tanin*, 21 Teşrinievvel 1330 (3 Kasım 1914).

⁶⁹ *Novoye Vremya* 24 Ekim (6 Kasım) 1914.

⁷⁰ "Cihad-ı Ümmet: Kala-i Sultanıye'de, Mısır ve Kafkasya Hududunda", *Sabah*, 21 Teşrinievvel 330 (4 Kasım 1914).

⁷¹ "Çar II.Nikolay Manifesti", *Novoye Vremya*, 21 Ekim (3 Kasım) 1914. Bildirinin Türkçe çevirisi için bkz. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara 1990, 246-247; *General Maslofski'nin, Umumi Harpte Kafkas Cephesi Eserinin Tenkidi*, Çev.Mütekait Kaymakam Nazmî, Genelkurmay Başkanlığı 10'uncu Şube Yayını, Ankara 1935, 5.

Bildirinin özellikle son cümlesi dikkat çekiciydi. Nikola, tarihsel görevlerden bahsederken İstanbul ve Boğazların ele geçirilmesini kastediyordu. *Novoye Vremya* da bu gerçeği açıkça ilân ederek Çar'ın Rusya'nın evlâtlarına İstanbul'u işaret ettiğini yazıyordu⁷². Duma, Rus basını ve kamuoyu sevinç içerisindeydi⁷³. Herkes yakında İstanbul'un Rusların eline geçeceğinden emin görünüyordu⁷⁴.

Çar'ın Rusya'da sevinç yaratan savaş ilânı Türkiye'de ve müttefik ülkelerde büyük tepkiyle karşılandı. Berlin, Viyana ve Budapeşte gazeteleri bu beyanatın Rus politikasının asıl hedefinin İstanbul'u ele geçirmek olduğuna dair açık bir itiraf olduğunu yazdılar. Avusturya ile Almanya'nın bu mücadelede Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacağını ifade ettiler⁷⁵.

Rusya'da ise bu tepkileri umursayan bile yoktu. *Birjeviye Vedomosti* gazetesinin "hasta adamın mirasını nasıl paylaşmalı(?)" sorusuna cevap verenler arasında tanınmış birçok Rus devlet adamının yanı sıra kısa süre önce İstanbul'dan ayrılmış olan Giers de vardı. Onun kafasındaki taksim planına göre; Karadeniz tamamen Rus havzası olmalı, Rusya Boğazlardan istediği zaman çıkabilmeli, fakat oraya hiçbir devletin savaş gemileri sokulmamalıdır. Çanakkale istihkâmları tahrip edilmeli, Karadeniz Boğazı bir Rus Cebelitarık'ı olmalıdır. Arabistan'ı, Irak'ı İngilizler, Suriye'yi Fransızlar, adaları İtalya ile Yunanistan almalı, Vilayet-ı Şarkiye de tamamen Rusya'ya ilhak olunmalıdır. İstanbul ve civarında ise küçük ve tarafsız bir İstanbul hükümeti teşkil edilmelidir⁷⁶. *Russkoye Slovo* da Türkiye için tasfiye sürecinin başladığını yazarak benzer bir taksim planı öneriyordu⁷⁷.

Bu planlar içerisinde Giers'in⁷⁸ de yer alması, Türk basınında Rus yönetimine karşı duyulan öfkeyi bir kat daha artırdı. Bu şahsın, siyasi temsilci olarak değil, Rusya'nın Türkiye aleyhindeki suikastlarını idare etmek için İstanbul'a gönderilmiş olduğu yazıldı. Türkiye'ye hep onun ayarında elçiler gönderen Rus yönetiminin bu düşmanca tavrı nedeniyle savaşın asıl sorumlusu olduğu iddia edildi⁷⁹. Gerçekten de işin bu noktaya varmasında Rusya'nın son iki yüz yıldır Türkiye'ye karşı uyguladığı baskı ve yok etme politikalarının önemli bir payı

⁷² "Çar II.Nikolay Manifesti", *Novoye Vremya*, 21 Ekim (3 Kasım) 1914. Rus hükümeti genel bir Avrupa savaşından yararlanarak İstanbul'u ve Boğazları ele geçirme planını aylar öncesinden hazırlamış bulunuyordu. Bu konuda geniş bilgi için bkz. A.S. Sazonov, *Vospominaniya*, Berlin 1927, 151; Kâzım Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Neden Girdik*, I, İstanbul 1995, 103-124; Akçuraoğlu Yusuf, "Osmanlı Devleti Umumi Harpte Bitaraf Kalabilir miydi?", *Türk tarihi Encümeni Mecmuası*, Sayı: 19 (96), (1 Haziran 1928), 13-26.

⁷³ Alan Bodger, "Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev.: A. Fethi, İstanbul 1999, 112.

⁷⁴ "Rusya'daki Konsoloslarımız: Konsoloslarımızın Avdeti-Orada Gördükleri ve Geçirdikleri", *Tanin*, 16 Kânunusani 1330 (29 Ocak 1915).

⁷⁵ Çar'ın bildirisine karşı müttefik ülkeler basınında çıkan yazılar için bkz. "Türkiye-Rusya Harbinin Müsebbibi Kim?", *Turan*, 25 Kânunuevvel 330 (7 Ocak 1915) ; "Çar'ın Beyannamesi Hakkında", *Sabah*, 25 Teşrinievvel 330 (7 Kasım 1914), "Türkiye-Rusya", *Tanin*, 24 Teşrinievvel 1330 (6 Kasım 1914).

⁷⁶ "Yeni Vesikalar", *Turan*, 8 Teşrinisani 1330 (21 Kasım 1914).

⁷⁷ Türkiye'nin Tasfiyesi, *Russkoye Slovo*, 18(31) Aralık, 1914. Çar hükümetinin Türkiye'yi taksim planlarını içeren diplomatik belgeleri için bkz. *Çarlık Belgelerinde Anadolu'nun Paylaşılması*, Haz.: E.E. Adamof, Çev.: Babaeskili Hüseyin Rahmi, İstanbul 2001, 136-480. F.İ.Notoviç, *Diplomatiçesky Borba v Godı Pervoy Mirovoy Voynı. Tom Perviy*, Moskova-Leningrad 1947, 283-320.

⁷⁸ İstanbul'dan ayrılmasından önce Giers'le görüşen Cavit Bey, onun samimi olarak barış yanlısı olduğunu yazmıştı. Bkz. Cavit Bey, "Birinci Cihan Harbine Türkiye'nin Girmesi: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Notları", *Tanin*, 20 İkinciteşrin (Kasım) 1944.

⁷⁹ "Yeni Vesikalar", *Turan*, 8 Teşrinisani 1330 (21 Kasım 1914).

vardı⁸⁰. Bu düşmanca politikalar, Türkiye'de Rusya'ya karşı derin bir korku ve güvensizlik hissi uyanmasına neden olmuş⁸¹ ve sonunda onları Almanlarla birlik olup Rus filosuna saldırmaya mecbur etmişti⁸².

Rus hükümeti, savaşa giden süreci tabii ki asırlar öncesinden değil, Türkiye'nin Almanya ile yakınlaşmasından itibaren başlatıyordu. Rusya Dışişleri Bakanlığı, bu görüşünü kanıtlamak için Alman diplomasisinin Türkiye'yi karmaşık entrikalar ağına nasıl düşürdüğünü ortaya koymak iddiasıyla *Turuncu Kitap*⁸³ adı verilen bir eser dahi yayınladı. Bu kitap Almanların Türk basınına satın aldıklarından başlayıp, işi çeşitli kışkırtmalara ve tehditlere kadar götürdüklerini öne sürüyordu. Bu kitaba göre sözde Türkiye'ye satılmış olan gemiler, Babıâli'nin emrine verilmemiştir. Alman elçisinin Türk hükümetine yaptığı küstah bildirimine göre, bu kruvazörler sadece belli derecede Türklerin emrinde olacak, fiilen Alman çıkarlarına hizmet edeceklerdir. Bunun, Türkler için anlamı, Almanya'nın çıkarlarıyla ters düşmeleri halinde bu gemilerin toplarını kendilerine çevrilebileceğidir. Osmanlı Devleti'nin gerçek sahibi olan Almanlar için Türk hükümetinin boş bir tabela haline getirilmesi basit bir şeydir. İstanbul'un yönetimini aşama aşama ele geçirmiş olmaları bunun en açık örneğidir. Wangenheim Türkiye'yi zapt edilmiş veya Almanya'nın sömürgesi haline gelmiş bir ülke olarak görüyor, Alman İmparatoru'nun egemenliği Bavyera ve Saksonya'da ne kadar güçlü ise orada da o kadardır⁸⁴.

Rusya'nın Kafkasya'da, İdil-Ural boylarında ve Türkistan'da milyonlarca Müslüman tebaası vardı. Rusya Müslümanlarının Çar'dan daha fazla Halife sıfatı taşıyan Osmanlı Sultanı'na yakınlık ve bağlılık hissettikleri de bilinen bir realiteydi. *Turuncu Kitap*, Türkleri Almanların esiri olarak gösterip Rusya Müslümanlarını Osmanlı Devleti'nin İslâmiyet adına değil Alman çıkarları uğruna savaşmakta olduğuna inandırmak istiyordu⁸⁵. Böylece Halife Sultan'ın ilân ettiği cihad-ı ekber çağrısını mümkün olduğu kadar etkisiz kılmak istiyordu⁸⁶.

Bu iddiaları nedeniyle *Turuncu Kitap*, Türk basını tarafından şiddetle eleştirildi, iftiralarla dolu düzmece bir eser olarak nitelendirildi. *Tanin* gazetesi tarafından *Kitab-ı Tezvir (Zırva Kitabı)* olarak adlandırıldı. Gazeteye göre *Turuncu Kitap*'ın iddiaları tümüyle

⁸⁰ Türk-Rus ilişkilerinin tarihsel arka planı hakkında bkz. *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1492)*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1999; Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara 1990.

⁸¹ Süleyman Nazif'in Ruslar için söylediği *biz iki urk-ı muhasımız ki birinin bekası, diğerrinin zevali (sona ermesi) veya inhilâlîyle (dağılmasıyla) temin olunabilir* sözleri bu hissiyatı yansıtmaktadır. Bkz. Süleyman Nazif, "Rus İnkılâbı ve Biz", *Harp Mecmuası*, Sayı:20 (Temmuz 1333/1917), 307. Türkiye'deki Rusya aleyhtarlığının ders kitaplarına yansımaları hakkında bkz. Özgür Aktaş, "Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi", *Milli Eğitim*, Sayı: 199 (Yaz 2013), 186-206.

⁸² Akçuraoğlu Yusuf, "Osmanlı Devleti Umumi Harpte Bitaraf Kalabilir miydi?", *Türk tarihi Encümeni Mecmuası*, Sayı: 19 (96), (1 Haziran 1928), 29.

⁸³ Eserin Rusça orijinal baskısı için bkz. *Vtoraya Oranjevaya Kniga: Diplomatıçeskaya Perepiska Rossii, Predşestvovavşaya Voyne s Turtsiyey*, Petrograd 1915.

⁸⁴ Türkiye'nin Tasfiyesi, *Russkoye Slovo*, 18(31) Aralık, 1914. İngiltere ve Fransa hükümetleri de *Turuncu Kitap*'ın iddialarına sahip çıkıyorlardı. Bkz. Stanford J. Shaw, *The Ottoman Empire in World War I*, I, Ankara 2008, 730.

⁸⁵ Türkiye-Alman ilişkileri hakkında geniş bilgi için bkz. Ulrich Trumpener, "Almanya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev.: A. Fethi, İstanbul 1999, 129-163; Wallach, age; İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul 2008; Kâzım Karabekir, *Tarih Boyunca Türk-Alman İlişkileri*, İstanbul 2001.

⁸⁶ "Rusların *Turuncu Kitabı* ve Türkiye", *Tanin*, 26 Kânunuevvel 1330 (8 Ocak 1915); "Türkiye-Rusya Harbinin Müsebbibi Kim?", *Turan*, 25 Kânunuevvel 330 (7 Ocak 1915).

mesnetsizdi. *Novoye Vremya*'dan alınan uzun bir makale bile bu esere belge diye konulmuştu. Öne sürülen iddiaların nerdeyse tamamı Giers'in İstanbul'daki Rus elçiliğinden gönderilen telgraflara dayandırılmıştı, oysa Giers'in bizzat kendisi güvenilirliği olmayan bir kişiydi. Göreve başladığı günden itibaren Türkiye'ye karşı gösterdiği düşmanlıkla temeyyüz etmiş, en önemsiz konularda bile diplomatlara yakışmayacak derecede kaba davranışlarda bulunmuştu⁸⁷.

Osmanlı basını Türkiye'ye yönelik iddiaların odak noktasında yer alan Giers'i har fırsattan yararlanarak itibarsızlaştırmaya çalışıyordu. Viyana basınında çıkan bir habere göre savaşın başlamasından iki hafta kadar önce Giers, Rus Büyükelçiliği'ndeki önemli belgeleri Odesa'ya göndermiş ve bu durum *Russkoye Slovo* gazetesine de haber olmuştu. Osmanlı-Rus Cemiyeti'nin⁸⁸ üyeleri de İstanbul'u aynı günlerde terk etmişlerdi. Tanin gazetesi, bu haberi, Rusya'nın Türkiye'ye karşı düşmanca hisler beslediğine kanıt olarak göstermiş, Giers'in Rus filosunun saldırısından önce önemli belgeleri güven altına almak istediğini öne sürmüştür⁸⁹. Rus basını ise elçiliğin gelişmelerden tümüyle habersiz olan Giers'in, Türk filosunun saldırısını Sadaret Kâtibi Esat Fuat Bey'den öğrendiğini iddia etmiştir⁹⁰.

6. Türk Hükümetinin Savaş Kararı Alması

1 Kasım'da, durumu yeni gelişmeler ışığında bir kez daha müzakere etmek üzere toplanan Osmanlı kabinesi, diplomatik ilişkileri keserek silâh kullanmaya başlayan Rusya ile müttefiklerinin uzlaşmaz tutumu karşısında savaş halini kabul etmekten başka çıkar yol kalmadığına kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Rusya ile birlikte İngiltere ve Fransa'ya karşı savaş halinin kabul edilmesini hükme bağlayan bir kararname hazırlanarak kabine üyelerinin onayına sunuldu. Kararnameyi imzalamak istemeyen Telgraf Nazırı Oskan Efendi, Ziraat ve Ticaret Nazırı Süleyman El Bustanî Efendi ve Nafia Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa istifa etiklerini bildirerek toplantıdan ayrıldılar. Maliye Nazırı Cavit Bey kabinenin savaş kararı alınacağını tahmin ettiğinden hastalık bahanesiyle toplantıya katılmamıştı. Bu durumda kararname, kabinenin geri kalan üyeleri tarafından imzalanarak Padişah'ın onayına sunuldu⁹¹.

Türk basını, kabinenin aldığı savaş kararından hiç bahsetmediği gibi nazırların istifasını da sıradan bir haber olarak verdi. Uygulanan sansür nedeniyle meselenin iç yüzü hakkında tek kelime bile yazılmadı⁹². Zaten savaş fiilen başlamış olduğundan sansür uygulaması daha da ağırlaştırıldı. Başkumandanlık Vekâleti'nden yapılan bir açıklama ile karargâhtan her gün düzenli olarak açıklama yapılacağından, askerî harekât hakkında bundan böyle ayrıca yayın ve açıklama yapılamayacağı ilân edildi. Yasağa uymayanların en ağır şekilde cezalandırılmak üzere divan-ı harb-i örfiye sevk edileceği bildirildi⁹³.

⁸⁷ "Rus Kitab-ı Tezviri", *Tanin*, 2 Kânunusani 1330 (15 Ocak 1915).

⁸⁸ Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla kurulan bu cemiyet, iki ülkenin önde gelen politikacıları, gazetecileri ve iş adamlarının katılımıyla ilk genel kurulunu 24 Mart 1914'te Osmanlı Meclis-i Mebusan binasında yapmıştır. Cemiyet hakkında geniş bilgi için bkz. Sabahattin Özel, "Balkan ve Birinci Dünya Savaşları Arasındaki Dönemde Osmanlı Devleti-Rusya İlişkileri", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, (1998), 240-246.

⁸⁹ "Yeni Bir Delil", *Tanin*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1914).

⁹⁰ "Girs Bombardmanı Nasıl Öğrendi?", *Birjeviye Vedomosti*, 23 Ekim (5 Kasım) 1914.

⁹¹ Cemal Paşa, age, 189-170; *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması*, 135-136; Cavit Bey, "Birinci Cihan Harbine Türkiye'nin Girmesi: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Notları", *Tanin*, 24 ve 25 İkinciteşrin (Kasım) 1914.

⁹² "Kabinede Tebeddülât", *Tasvir-i Efkâr*, 22 Teşrinievvel 1330 (4 Kasım 1915).

⁹³ "Havadis-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, 22 Teşrinievvel 1330 (4 Kasım 1915).

Kabinenin savaş kararı alması üzerine Türk basını da birkaç günden beri güçlülükle muhafaza etmeye çalıştığı itidali bir kenara bırakarak olayın duyulduğu ilk anlardakine benzer şekilde sert bir dil kullanmaya başladı. *Tanin* gazetesi “Bundan sonra kulaklarımız sulh sözünü işitmeye tahammül edemez” diyordu⁹⁴. *Sabah* gazetesi Osmanlı milletinin yok olmamak için savaş alanına atıldığını yazıyordu⁹⁵. Rusların kötülüklerini söyle sayıp döken⁹⁶ *Tasvir-i Efkâr*'ın başyazarı Yunus Nadi, bu savaşın, her fırsatta Türkiye'nin hayatına kasteden Avrupa tahakkümünün kökünden kesilip atılmasına fırsat sağlayacağını söylüyor, İslâm âleminin varlığını kurtarmak ve yükseltmek için savaşa atılmanın bir fariza hükmünü almış olduğunu ilân ediyordu⁹⁷. Üslubu her geçen gün daha da şiddetleniyor, henüz resmen savaş ilân edilmediği halde o cihad-ı ekberden söz ediyor, bu manevi işaret üzerine Rusya ile müttefiklerinin Müslümanların yaşadığı her yerde kin ve düşmanlıkla karşılaşacağını öne sürüyordu⁹⁸. İtilaf güçlerinin milyonlarca İslâm tebaaya sahip olduklarını hatırlatan *Ahenk* gazetesi de Hilâfeti ve Saltanatı tehdit etmenin ateşle oynamaktan daha beter olduğunu yazıyordu⁹⁹.

Tasvir-i Efkâr, halka moral vermek düşüncesiyle düşmanların gücünü olabildiğince küçümsüyordu. İtilaf devletlerinin, asıl kuvvetlerinin Almanya ve Avusturya üzerine sevk edilmiş olduğundan bahsederek Türkiye'nin düşman kuvvetlerin en fazla yüzde 5-10'luk küçük bir kısmıyla karşılaşılacağını belirterek Türkiye'ye fazla bir zarar veremeyeceklerini öne sürüyordu. Ayrıca bu savaşın Osmanlılığın varlığını ve geleceğini temin etmenin yanında milyonlarca dindâş ve ırkdaşın da esaretten kurtarılmasını sağlayacağını söylüyordu¹⁰⁰. Ciddi bir analize dayanmayan bu yazı *Ahenk* gazetesi tarafından da aynen iktibas edilmişti¹⁰¹. *Ahenk*'in başyazarı olan Şinasi de “dua edelim, yardım edelim, ordumuz, şanlı, fedakâr ordumuz zaferden zafere nail olsun” sözleriyle halkı bu kutsal savaşa katılmaya çağırıyordu¹⁰².

Savaşın kaçınılmaz olduğu anlaşılınca halkı motive etmek için Anadolu'nun çeşitli yerlerinde *Müdafaa-i Milliye* ve *İttihat ve Terakki* şubelerinin öncülüğünde mitingler organize edilmeye başlandı. Gazeteler miting haberlerini sütunlarına taşıyarak bu organizasyona destek veriyorlardı¹⁰³.

7. Rus Filosunun Zonguldak Misillemesi

Karadeniz baskınından sonra, Türk basınındaki genel kanı, deniz hâkimiyetinin kesin olarak Osmanlı donanmasına geçtiği şeklindeydi. *İkdam* gazetesi Rusların Karadeniz'deki hâkimiyetlerine son verildiğini, bundan böyle Karadeniz'de düşman korkusundan müsterih

⁹⁴ “İnkıta-i Münasebat”, *Tanin*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1914).

⁹⁵ “Mücahedemiz”, *Sabah*, 21 Teşrinievvel 330 (4 Kasım 1914).

⁹⁶ “Hükümet-i Osmaniye-Rusya: Hal ü Mevki”, *Tasvir-i Efkâr*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915).

⁹⁷ Yunus Nadi, “Hakiki Safha”, *Tasvir-i Efkâr*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915).

⁹⁸ Yunus Nadi, “Cihadımızın Ehemmiyet ve Kıymeti”, *Tasvir-i Efkâr*, 23 Teşrinievvel 1330 (5 Kasım 1915).

⁹⁹ “Rus Ahd-şikestliği”, *Ahenk*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1914).

¹⁰⁰ “Düşmanlarımız Bize Ne Yapabilirler?”, *Tasvir-i Efkâr*, 21 Teşrinievvel 1330 (3 Kasım 1915).

¹⁰¹ *Ahenk*, 24 Teşrinievvel 1330 (6 Kasım 1914).

¹⁰² “Harp Karşısında Osmanlılar”, *Ahenk*, 24 Teşrinievvel 1330 (6 Kasım 1914). Savaş kararının İzmir basınındaki yankıları için bkz. Sabri Sürgevil, “Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı'na Girişinin İzmir Basınındaki Yankıları” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 1 (1983), 113-128.

¹⁰³ “Vilayâtda Tezahürat”, *Tasvir-i Efkâr*, 24 Teşrinievvel 330 (6 Kasım 1914).

olunacağını yazmıştı¹⁰⁴. *Tasvir-i Efkâr* ise Yavuz ve Midilli'nin resimlerini "Bahr-ı Siyah'ın Bugünkü Hâkimleri" başlığı altında gazetenin ilk sayfasına yerleştirerek bu iki gemi sayesinde 26 yıl önce elden kaçırılan deniz hâkimiyetinin yeniden sağlandığını ifade etmişti¹⁰⁵. Oysa Rus donanması sanıldığı gibi etkisiz hale getirilebilmiş değildi.

Amiral Souchon, Japonların 1904'te Port Arthur'da veya 1942'de *Pearl Harbour*'da yaptıkları gibi başarılı bir baskın gerçekleştirememişti. Daha çok limanları ve depoları vurduğu için Rus donanmasına önemli kayıplar verdirememişti¹⁰⁶. Değişik evsafa toplam 30 adet (7 zırhlı, 6 kruvazör, 17 torpido olmak üzere) harp gemisine sahip olan Karadeniz Rus filosu¹⁰⁷ bu baskın sırasında sadece bir torpido ile bir mayın gemisini kaybetmiş, iki torpidosu da hasara uğramıştı. Bu nedenle baskınının şaşkınlığını üzerinden atarak toparlanması uzun sürmedi. 6 Kasım sabahı Zonguldak limanı ile Kozlu'yu bombardıman ederek gücünü koruduğunu açıkça ortaya koydu.

Amiral Ebergard komutasında, 4 Kasım'da Sivastopol'den denize açılarak Zonguldak'ı vuracak olan Rus filosunun asıl niyeti Boğaz girişini mayınlayarak Türk gemilerinin geçişine kapatmaktı. Ancak Boğaz'a doğru gönderilen destroyerlerin fazla derine bıraktığı mayınlar aşırı basınç nedeniyle patlayıp bu operasyon tümüyle başarısız olunca Zonguldak limanının vurulması kararlaştırıldı. 6 Kasım sabahı, altı destroyer eşliğinde sevk edilen Rostislav zırhlısıyla Kagul kruvazörü, Zonguldak limanını iki saat boyunca bombardıman etti. Hava yağmurlu, görüş mesafesi düşük olduğundan ateş rastgele açılmıştı. Fakat yine de kıyıda birkaç yerde dumanlar yükseldiği görülmüştü. Görevini tamamlayan filo, Sivastopol'e dümen kırdığında denizde üç büyük vapur silüetiyle karşılaştı. Bunlar Kafkas sınırındaki Türk ordusu için sevkiyat yapan Bezm-i Alem, Mithat Paşa ve Bahr-ı Ahmer nakliye gemileriydi. Gemiler derhal ateş altına alınarak batırıldılar. 224 kişi destroyerler tarafından kurtarılarak esir edildi¹⁰⁸.

Zonguldak, İstanbul ve Marmara sahillerine kömür sağlayan bir liman olduğu için hedef olarak seçilmişti. Çanakkale Boğaz'ı abluka eden İngiliz deniz kuvvetlerinin¹⁰⁹, Türkiye'ye kömür getiren gemilerin geçişini engellemeye başlamasından¹¹⁰ sonra buradan yapılan kömür sevkiyatı büyük önem kazanmış bulunuyordu. Ebergard bu sevkiyatı da engelleyerek Osmanlı filosunu ve deniz taşımacılığını yakıt sıkıntısına sokmak istiyordu. Osmanlı karargâhından yapılan açıklamaya göre Zonguldak bombardımanı ciddi bir hasara yol açmamıştı. Kozlu'da Arvanitidis adında bir Rum'a ait 641 tonluk vapuru batmış, Zonguldak'ta ise Fransız kilise ile Fransız Konsoloslugu'nun dışında iki bina daha isabet alarak hasar görmüştü¹¹¹. Ancak bu açıklamada batırılan gemilerden hiç söz edilmemişti. Kamuoyunda moral bozukluğuna yol açmamak için gemilerin batırıldığını saklanmak isteyen Osmanlı karargâhı, Rusların gerçeği açıklamaları üzerine aradan bir hafta geçtikten sonra gemilerin batırıldığını kabul etmek zorunda kaldı. Yine de olayın yaratacağı etkiyi olabildiğince

¹⁰⁴ "Münasebat-ı Diplomatiye ve Harp", *İkdam*, 19 Teşrinievvel 1330 (1 Kasım 1915).

¹⁰⁵ *Tasvir-i Efkâr*, 20 Teşrinievvel 1330 (2 Kasım 1915).

¹⁰⁶ Sabis, age, II, 112.

¹⁰⁷ "Rusya'nın Bahr-ı Siyah Filosunun Kuvveti Ne Kadar?", *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinievvel 1330 (31 Ekim 1914).

¹⁰⁸ A.G.Bolnıh, age, 242-243; Şirokorad, age, 467-468; M.A. Petrov, *Dva Boya (Çernomorskoğo flota s l.kr. 'Geben' 5.11.1914. Kreyserov Balt.flota 19.06.1915)*, Leningrad 1926, 11-13.

¹⁰⁹ Yuluğ Tekin Kurat, "1878-1919 Arasında Türk-Rus İlişkilerinin Siyasal Anatomisi", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1492-1992)*, Ankara 1999, 143.

¹¹⁰ A.L. Macfie, *Osmanlıların Son Yılları (1908-1923)*, Çev.: D. Acar-F. Soysal, İstanbul 2003, 130.

¹¹¹ Tanin, 25 Teşrinievvel 1330 (7 Kasım 1914).

hafifletmek için bu gemilerin adlarının Ruslardan ganimet olarak alınan gemilere verilerek ihya edileceği ifade edildi¹¹². İşin yine de gizli kalan tarafları vardı. Boş olduğu söylenen vapurlarda aslında iki alay asker, ordunun kışlık giyimi (100 bin takım), sökülmüş halde iki adet keşif uçağı ve Kafkasya'ya isyan çıkarmak için gönderilen bazı Çerkez reisleri vardı¹¹³.

Zonguldak bombardımanı haber alan Türk basını büyük bir hayal kırıklığına uğradı. *Tasvir-i Efkâr*, Türk filosunun verdiği dersten sonra en azından belli bir süre Karadeniz'de faaliyet göstermeyeceği sanılan Rus savaş gemilerinin Zonguldak limanını topa tutmasının beklenmedik bir durum olduğunu yazdı. Ancak yine de "böyle ehemmiyetsiz bir iki vaka ile telâşa düşmeye hacet yok. Cesur ve metin olalım. Her halde Karadeniz'de netice itibarıyla hâkimiyetin bizde kalması yüzde doksan muhakkaktır" ifadeleriyle kamuoyunu teskin etmeye çalıştı¹¹⁴. *Tanin* gazetesi daha soğukkanlı görünüyordu. Olayın merak ve endişeye neden olacak bir mahiyette olmadığını belirterek Osmanlı donanmasını arayacak yerde, böyle gizlice Ereğli'ye kadar gelip kaçmasının Rus filosunun kendi kuvvetsizliğini itiraf etmek anlamına geldiğini ifade ediyordu¹¹⁵. Basın, nakliye gemilerinin batırıldığı açıklandıktan sonra da serinkanlılığını korumaya çalıştı. Olayı mümkün mertebe önemsiz gibi göstermeye çalışan *Turan* gazetesi, "Osmanlı donanmasının Karadeniz'deki vaziyeti serseri birkaç Rus gemisinin üç nakliye vapurumuzu nasılsa batırabilmiş olmasına rağmen hâkimanedir" diye yazdı¹¹⁶.

8. Osmanlı Sultanı'nın Savaş İlanı

Karadeniz'deki çarpışmalar tüm şiddetiyle devam ettiği halde Osmanlı Devleti henüz Rusya'ya savaş ilân etmiş değildi. Kabinesinin 1 Kasım'da aldığı savaş kararı nihayet 11 Kasım 1914 günü Sultan Mehmet Reşat tarafından da tasdik edilerek resmîyet kazandı¹¹⁷. Sultan'ın Rusya, İngiltere ve Fransa'ya karşı savaş ilan edildiğini bildiren irade-i seniyyesi de savaşın Rus filosunun saldırısı üzerine başladığı iddiasındaydı¹¹⁸:

Şehr-i halin on altıncı günü (29 Ekim) donanma-yı hümayunun bir kısmı tarafından Karadeniz'de manevra icra edilmekte olduğu sırada Karadeniz Boğazı'na torpil dökmek vazifesiyle hareket ettiği bilâhare anlaşılan Rusya donanmasından bir takımı mezkûr manevraları ihlâl ve müteakiben izhar-ı muharebe ile Boğaza doğru hareket etmeleriyle donanma-yı hümayun tarafından mukabele olunmakla beraber şayan-ı teessüf olan şu hadise hakkında hükümet-i seniyyece Rusya devletine müracaat ile tahkikat icrası ve vaka-ı esbabiyyenin zahire ihracı teklif ve bu suretle bîtarafılığı muhafazaya ihtimam edilmiş olduğu halde Rusya devleti müracaat-ı vâkıya cevap ita etmeksizin sefirini geri celp eylediği gibi kuva-yı askeriyesi de Erzurum hududunu nukât-ı muhtelifeden tecavüz etmesine ve bu sırada Fransa ve İngiltere devletleri dahi

¹¹² "İhya Edeceğiz", *Sabah*, 1 Teşrinisani 1330 (14 Kasım 1914); *Turan*, 31 Teşrinievvel 1330 (13 Kasım 1914).

¹¹³ Ramazan Balcı, *Tarihin Sarıkamış Duruşması*, İstanbul 2005, 58.

¹¹⁴ "Zonguldak Bombardımanı Etrafında", *Tasvir-i Efkâr*, 26 Teşrinievvel 1330 (8 Kasım 1915).

¹¹⁵ *Tanin*, 25 Teşrinievvel 1330 (7 Kasım 1914).

¹¹⁶ "Türkiye ile Beraber!", *Turan*, 1 Teşrinisani 1330 (14 Kasım 1914).

¹¹⁷ Seferberlik ilân edildiğinde Meclis de bir süreliğine tatil edildiğinden savaş kararı orada müzakere edilmeden alınmıştı. Bkz. *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (İçtimaî Fevkalade)*, II, Devre: III, İçtima Senesi: 1, Ankara 1991, 514.

¹¹⁸ İrade-i seniyyenin tam metni için bkz. "Resmen Hal-i Harp İlânı", *Turan*, 30 Teşrinievvel 1330 (12 Kasım 1914); "Cihad-ı Ümmet", *Sabah*, 30 Teşrinievvel 1330 (12 Kasım 1914).

sefirlerini geri çağırıldıktan başka İngiltere ve Fransa donanmaları müştereken Çanakkale'ye ve İngiliz kruvazörleri Akabe'ye top atmak suretiyle bilfiil muhâsemâta ibtidâr ve ahiren düvel-i mezbûre Devlet-i Osmaniye ile hal-i harpte bulduklarını ilân eylediklerine binaen Hükümet-i Osmaniye'ce de müsteniden bittevfikâtullah-i teâlâ mezkûr üç devlet ile hal-i harp ilânını irade eyledim.

Alman resmî kaynaklarına göre bu bir hayli geç kalmış bir savaş ilânıydı. 2 Ağustos 1914'te imzalanan ittifak anlaşması ancak 12 Kasım 1914'te yürürlüğe girerek İngiltere, Fransa ve Rusya'ya savaş ilan edilebilmişti¹¹⁹. Türk basını, savaş ilânını kaçınılmaz bir zorunluluk olmanın yanında bir hak ve kurtuluş davası olarak görüyordu. Halide Edip, “bu mutlak olacaktı, fakat belki otuz sene sonra” diyordu¹²⁰. Ağaoğlu Ahmet de onunla aynı görüşteydi. İstanbul'u ve Boğazları elinde bulundurarak Doğu ile Batı arasındaki en uygun ve en kestirme yollara sahip olan Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığını koruyabilmesinin imkânsız olduğunu söylüyordu. Türkiye er ya da geç, istese de isteme de bu savaşa girmek zorundaydı. Zira İslâm âleminin yüzde doksan sekizini cebir ve zulüm altında tutmakta olan, bütün İslâm hükümetlerinin yıkılışına sebep olduktan sonra son iki İslâm devletine (Türkiye, İran) de kast eden İtilâf zümresine karşı çıkmak Osmanlı devleti için mukaddes bir görev haline gelmişti¹²¹.

Türk basınının yazdıklarına bakılacak olursa, savaşın başlamasından önce Türkiye'ye gereken önemi vermeyen Ruslar, savaş ilânından sonra korku ve endişeye kapılmışlardı. Turan gazetesinin naklettiğine göre bir Rus gazetesi “Türkiye'nin ihmali caiz olmayan bir kuvvet teşkil ettiğini, Karadeniz sahillerine asker çıkarmasının mümkün ve muhtemel olduğunu” yazmıştı. Kadet Partisi Başkanı Milokof da Türkiye'nin gücünü fark eden Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'da Rusya'nın hoşuna gitmeyecek bazı gelişmeler olabileceğini söylemişti¹²². Tanin gazetesinin aktardığına göre Rusya'da çıkan *Reç* gazetesi de Osmanlı ordusunun önemli bir güce sahip bulunduğunu, her türlü donanımının mükemmel olduğunu yazmıştı¹²³. Rus hükümetinin yarı resmi yayın organı olan *Novoye Vremya* bile Türk ordusunun ciddi bir düşman olduğunu belirttikten sonra “yaratılış itibarıyla güçlü ve cesur olan Türk askerinin olağanüstü savaşçılar olduğunu” dile getirmişti¹²⁴:

Sonuç

Karadeniz baskını, devletlerarası ilişkilerde, özellikle de savaş gibi hayatî meselelerde, kamuoyuna yansıyanlarla gerçeklerin birbirinden çok farklı olabileceğini göstermektedir. Baskının gerçekleşmesinden sonra hem Osmanlı Devleti, hem de Rusya hadiseyi kamuoyuna kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde duyurmuş ve olayı bir propaganda malzemesi olarak kullanmışlardır. Osmanlı Devleti iç ve dış siyasette aleyhine doğurabileceği sonuçlardan çekinerek saldırının sorumluluğunu üstlenmek istememiştir. Sorumluluğu karşı tarafa yükleyip mağdur rolü oynayarak düzenlenen baskını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Rusya ise saldırıya uğrayan taraf olmanın avantajını kullanarak olay üzerinden çıkar sağlamaya çalışmıştır.

¹¹⁹ “Büyük Harp Esnasında Almanya ile Türkiye Arasında Nakliyat Yolları (Menabi-i Resmîye'ye Müstenittir)”, Çev.: Yüzbaşı Ahmet Şevket, *Askeri Mecmua*, XXXVI/70 (Eylül 1928), 137.

¹²⁰ Halide Edip, “Halas Muharebesi”, *Tanin*, 28 Teşrinisani 1330 (11 Aralık 1914).

¹²¹ Ağaoğlu Ahmet, “Türkiye'nin ve İslâm Âleminin Kurtuluşu”, *Harb Mecmuası*, Sayı: 1 (Teşrinisani 1331/Kasım-Aralık 1915), 7-9.

¹²² “Muharebeye İştirakimizin Ehemmiyeti”, *Turan*, 29 Teşrinievvel 1330 (11 Kasım 1914).

¹²³ “Rusların İtirafı”, *Tanin*, 20 Teşrinisani 1330 (3 Aralık 1914).

¹²⁴ “Türk Ordusu'nun Bugünkü Durumu”, *Novoye Vremya*, 28 Ekim (10 Kasım) 1914.

Toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına kasteden düşmanca politikalarıyla Türkiye'yi Almanya ile aynı safta yer almaya zorladığını göz ardı ederek sorumluluğu tümüyle karşı tarafa yüklemek istemiştir. Türkiye'nin Almanya'nın güdümünde olduğunu öne sürerek Rusya'ya yönelen saldırının İslâm'la ilgili olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır. Böylece hem kendi egemenliği altında olan İslâm tebaasını, hem de İngiliz ve Fransız sömürgelerinde yaşayan Müslümanları Osmanlı Sultanı'nın Halife sıfatıyla ilân edeceği kutsal savaşın etkilerinden uzak tutmaya çalışmıştır. Savaşın kendine özgü koşullarında ülke yönetimleri tarafından denetim altına alınmış olan gazeteler ise her iki ülkede de kendi hükümetlerin görüşlerini kamuoyuna mal etmek için bir araç olarak kullanılmışlardır. Yayın politikalarını mensup oldukları ülke yönetimlerinin istekleri doğrultusunda belirlemek zorunda kalan gazeteler, olay hakkındaki gerçekleri çoğunlukla saklamış, ya da tevil ve tahrif ederek yazmışlardır. Kamuoyu bu bilgi kirliliği nedeniyle olayın iç yüzünden haberdar olamamış, aradan ancak yıllar geçtikten sonra gizli belgelerin gün ışığına çıkmasıyla birlikte olayın mahiyeti anlaşılmaya başlamıştır.

Kaynakça

1. Süreli Yayınlar¹²⁵

- a) Rusça Gazeteler
Birjeviye Vedomosti
Novoye Vremya
Russkiy İnvaid,
Russkoye Slovo
- b) Türkçe Gazete ve Dergiler
Ahenk
Askeri Mecmua
İkdam
Sabah
Sebilü'r-Reşad
Sırat-ı Mustakim
Tanin
Tasvir-i Efkâr
Turan

2. Yayınlanmış Belgeler

Çarlık Belgelerinde Anadolu'nun Paylaşılması, Haz.: E.E. Adamof, Çev.: Babaeskili Hüseyin Rahmi, İstanbul 2001.

İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması, Haz.: O. S. Kocahanoğlu, İstanbul 1998.
Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (İçtimaı Fevkalade), II, Devre: III, İçtima Senesi: 1, Ankara 1991.

3. Kitap ve Makaleler

- Ağaoğlu Ahmet, "Türkiye'nin ve İslâm Âleminin Kurtuluşu", *Harp Mecmuası*, Sayı: 1 (Teşrinisani 1331/Kasım-Aralık 1915): 7-9.
- Akbay, Cemal, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Cilt I, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Genelkurmay Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1970.
- Akçuraoğlu Yusuf, "Osmanlı Devleti Umumi Harpte Bitaraf Kalabilir miydi?", *Türk tarihi Encümeni Mecmuası*, Sayı: 19 (96), (1 Haziran 1928): 1-29.
- Aksakal, Mustafa, *Harb-i Umumi Eşiğinde: Osmanlı Devleti Son Savaşına Nasıl Girdi*, İstanbul 2010.
- Aktaş, Özgür, "Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi", *Milli Eğitim*, Sayı: 199 (Yaz 2013): 186-206.
- Arslan, Esat, "Goben ve Breslau'nun Alınmasının Perde Arkası, ABD'nin Yunanistan'a Verdiği İki Savaş gemisi", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:16 (Ağustos,2010): 67-88.
- Balcı, Ramazan, *Tarihin Sarıkamış Duruşması*, İstanbul 2005.
- Balcıoğlu, Mustafa, "Birinci Dünya Savaşına Girişimizle ilgili Tartışmalar ve Yeni Belgeler", *Tarih ve Toplum*, XIX/114 (Haziran 1993): 20-21.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Cilt: II-Kısım IV, Cilt III-Kısım I, Ankara 1991.
- Besbelli, Saim, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, VIII, Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1976.

¹²⁵ Gazete ve dergilerin tarihleri ilgili dipnotlarda gösterilmiştir.

- Bodger, Alan, "Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev.: A. Fethi, İstanbul 199: 88-128.
- Bolnih, A.G., *Morskiye Bitvi Pervoy Mirovoy, Tragediya Oşibok*, Moskova 2002.
- Bubnov, A.D., *V Tsarskoy Stavke*, Moskova 2008.
- "Büyük Harp Esnasında Almanya ile Türkiye Arasında Nakliyat Yolları (Menabi-i Resmiye'ye Müstenittir)", Çev.: Yüzbaşı Ahmet Şevket, *Askeri Mecmua*, XXXXVI/70 (Eylül 1928): 137-150.
- Cavit Bey, "Birinci Cihan Harbine Türkiye'nin Girmesi: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Notları", *Tanin*, 15 Birinciteşrin (Ekim)1944-2 Ağustos 1945.
- Çeliker, Fahri, "Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ordu-Hükümet İlişkileri", *İkinci Askeri Tarih Semineri: Bildiriler*, Ankara 1985.
- Çolak, Mustafa, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Ankara 2006.
- Demir, Sertif, Alev Keskin & Fatma İlhan, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi: Karadeniz Baskını", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:17 (Şubat,2011): 91-133.
- Farah, Irmgard, *Die Deutsche Pressepolitik und Propaganda Tätigkeit im Osmanischen Reich Von 1908-1908 'Osmanischen Lloyd'*, Beyrut 1993.
- General Maslofski'nin, *Umumî Harpte Kafkas Cephesi Eserinin Tenkidi*, Çev.: Mütেকait Kaymakam Nazmî, Genelkurmay Başkanlığı 10'uncu Şube Yayını, Ankara 1935.
- German Lorey, *Operatsii Germano-Turetskih Sil 1914-1918*, S-Petersburg 2003 (Türkçesi: Amiral Lorey, *Türk Sularında Deniz Hareketleri*, I, Çev.: H. S. Tekirdağlı, Ankara 1936).
- Gülboy, Burak, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, İstanbul 2004.
- İmparatorluk Döneminde Türk-Alman İlişkileri: Goltz Paşa'nın Hatıratı*, Haz.: Faruk Yılmaz, Ankara 2004.
- Karabekir, Kâzım, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik*, II, İstanbul 1995.
- , *Birinci Cihan Harbine Neden Girdik*, I, İstanbul 1995.
- , *Tarih Boyunca Türk-Alman İlişkileri*, İstanbul 2001.
- Keleşyılmaz, Vahdet, "Belgelerle Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'na Giriş Süreci", *Erdem*, XII/31 (Mayıs 1999): 139-153.
- Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Ankara 1990.
- Kurat, Yuluğ Tekin, "1878-1919 Arasında Türk-Rus İlişkilerinin Siyasal Anatomisi", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1492-1992)*, Ankara 1999: 139-145.
- Larcher, M., *Büyük Harpte Türk Harbi, I, (Harbin Anasır ve Mukaddematı ve Heyet-i Umumiyesinin Hülasası)*, Çev.: Bursalı Mehmet Nihat, İstanbul 1927.
- , *Büyük Harpte Türk Harbi, II (Esas Türk Cephelelerinde Muharebat)*, Çev.: Bursalı Mehmet Nihat, İstanbul 1928.
- Macfie, A.L., *Osmanlıların Son Yılları (1908-1923)*, Çev.: D. Acar-F. Soysal, İstanbul 2003.
- Menteşe, Halil, *Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Mentese'nin Anıları*, Haz.: İ. Arar, İstanbul 1986.
- Mülhman, Carl, *İmparatorluğun Sonu 1914:Osmanlı Savaşa Neden ve Nasıl Girdi?*, Çev.: K. Kon, İstanbul 2009.
- Nikolay, W. Walther, *Birinci Dünya Savaşında Alman İstihbaratı*, Çev.: E. Tekin, Ankara 2001.
- Notoviç, F.İ., *Diplomatiçeskya Borba v Godı Pervoy Mirovoy Voynı. Tom Pervıy*, Moskova-Leningrad 1947.

- Novikov, N., *Operatsii Flota Protiv Berega Na Çernom More v 1914-1917 gg.* Moskova 1937.
- Okur, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nin Almanya ile İttifakını ve Birinci Dünya Savaşına Girişini Gerektiren Sebepler”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:16 (Ağustos,2010): 89-106.
- Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu ’nda Alman Nüfuzu*, İstanbul 2008.
- Özçelik, Selahattin, *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, Ankara 2000.
- Özel, Sabahattin, “Balkan ve Birinci Dünya Savaşları Arasındaki Dönemde Osmanlı Devleti-Rusya İlişkileri”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, (1998): 237-257.
- Özgüldür, Yavuz, ”Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişi Goeben ve Breslau Olayı” *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4 (Ağustos,2004): 107-121.
- Petrov, M.A., *Dva Boya (Çernomorskoğo flota s l.kr. 'Geben' 5.11.1914. Kreysarov Balt.flota 19.06.1915)*, Leningrad 1926.
- Pomiankowski, Joseph, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Çöküşü:1914-1918 I. Dünya Savaşı*, Çev.: K. Turan, İstanbul 1990.
- Sabis, Ali İhsan, *Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi*, I-II, İstanbul 1990.
- Sait Halim Paşa, “Türkiye’nin Harb-i Umumi’ye İştirakindeki Sebepler”, *Sebilü’r-Reşad*, XX/507 (29 Haziran 1338/29 Haziran 1922): 149-154.
- Sazonov, A.S. *Vospominaniya*, Berlin 1927.
- Sertoğlu, Mithat, “Birinci Cihan Savaşına Girişimizin Gerçek Sebepler”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 15 (Aralık 1968): 3-13.
- Shaw, Stanford J., *The Ottoman Empire in World War I*, II, Ankara 2008.
- Sırrı, Nahit, “Türkiye ile Çarlık Rusya Arasında Münasebet”, *Türk tarih Encümeni Mecmuası*, I/5 (Haziran 1930/Mayıs 1931): 87-94.
- Stevenson, David, *1914-1918 The History of the First World War*, Londra 2005.
- Süleyman Nazif, “Rus İnkılâbı ve Biz”, *Harp Mecmuası*, Sayı:20 (Temmuz 1333/1917): 307-309.
- Sürgevil, Sabri, “Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı’na Girişinin İzmir Basınındaki Yankıları” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 1 (1983): 113-128.
- Şeyhun, Ahmet, *Said Halim Paşa: Osmanlı Devlet Adamı ve İslamcı Düşünür (1865-1921)*, İstanbul 2010.
- Şirokorad, A. B., *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı Rus Savaşları, Kırım, Balkanlar-93 Harbi ve Sarıkamış*, Çev.: D. A. Batur, İstanbul 2009.
- Talat Paşa, *Hatıralarım ve Müdafaaam*, Haz.: Atatürk’ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu, İstanbul 2006.
- Trumpener, Ulrich, “Almanya ile Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev.: A. Fethi, İstanbul 1999: 129-163.
- Vtoraya Oranjevaya Kniga: Diplomatıçeskaya Perekpıska Rossii, Predşestvovavşaya Voyne s Turtsiyey*, Petrograd 1915.
- Wallach, Jehuda L., *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Çev.: F. Çeliker, Ankara 1985.
- Yılmaz, Veli, *1’inci Dünya Harbi ’nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, İstanbul 1993.